

het ondraaglijk besef

n i e u w s b r i e f   v a n   h e t   f o n d s   s u z a n   d a n i e l

MUSCLES
MAGAZINE
— PARAIT TOUS LES DEUX MOIS —
N° 136 - JUILLET-AOÛT 1966

CONTIENT UNE
**PHOTO
GEANTE**

Dans ce numéro :
votre leçon de
culture · physique.

Le culturiste français
Jacques CHÉNIER
(Photo: Jean FERRERO, Nice)

EDITE EN-BELGIQUE
FRANCE . . . . . 2,50 FR\$
BELGIQUE . . . . . 25,- FR\$
SUISSE . . . . . 2,50 FR\$
HOLLANDE . . . . . 2,- Fl.

VACANCES CULTURISTES

n u m e r   d r i e   -   j u n i   2 0 0 0

colofon

'het ondraaglijk besef' is de halfjaarlijkse nieuwsbrief van het
'het ondraaglijk besef' est la lettre d'information semestrielle du

FONDS **suzan daniel**

homo/lesbisch archief en documentatiecentrum
archives et centre de documentation homo/lesbien

postbus / boîte postale 569 B-9000 Gent 1 / Gand 1

suzan.daniel@skynet.be

+32(0)9-223.63.74 (Anne) +32(0)9-223.58.79 (Bart)

vorm: Hilde De Bock

druk: Sint-Joris, Merendree

verantwoordelijke uitgever: Omar Van Hoeylandt, Kroonprinsstraat 29,
9031 Drogenen

omslagillustratie: cover van "Muscles magazine", n° 136, juli-augustus
1966 (foto Jean Ferrero, Nice)

foto achterplat: de Fondsen op 'bezinning' in het Oost-Vlaamse
Watervliet in juli 1999 (fotograaf onbekend)

Het Fonds Suzan Daniel is een initiatief van Leen Charles, Denise De
Weerd, Anne Ganzevoort, Bart Hellinck, Hans Soetaert en
Omar Van Hoeylandt.

Het Fonds Suzan Daniel werkt samen met Amsab vzw (Instituut voor
Sociale Geschiedenis), KADOC (Katholiek Documentatie- en
Onderzoekscentrum), AVG (Archiefcentrum voor Vrouwengeschiedenis
vzw) en RoSa (Rol en Samenleving vzw) en heeft de steun van het
Liberaal Archief vzw en het ADVN (Archief en Documentatiecentrum
van het Vlaams-Nationalisme vzw).

Marc Van Overmeiren las de Franse teksten na.

lidgeld / cotisation 500 BEF / 12,39 EU

steunend lid vanaf / membre de soutien à partir de 2.000 BEF / 49,57 EU

rekeningnummer / numéro de compte 068-2150156-81

leden ontvangen gratis de nieuwsbrief

les membres reçoivent gratuitement la lettre d'information

f o n d s s u z a n d a n i e l

Vanuit de vaststelling dat er al veel verloren is gegaan en bekommerd
om wat dreigt te verdwijnen, kwamen eind 1995 drie mannen en drie
vrouwen samen.

Na een grondige voorbereiding werd op 8 mei 1996 de vzw Fonds
Suzan Daniel, homo/lesbisch archief en documentatiecentrum,
opgericht.

Deze pluralistische vereniging wil alle informatiedragers uit het homo/
lesbisch verleden en heden verzamelen, ordenen, inventariseren en ter
beschikking stellen van geïnteresseerden.

Daarnaast plant het Fonds ook allerlei activiteiten rond dit materiaal:
inrichten van tentoonstellingen, studie- en vormingscycli, publiceren van
studies, documenten, enz.

Om dit alles professioneel te verwezenlijken wordt in de praktijk
samen gewerkt met erkende archiefinstellingen. Ook zij achten dit
thema belangrijk en willen zich inzetten om er een extra aandachtspunt
van te maken.

In een eerste fase wil het Fonds zich richten op het verzamelen van
verenigings- en privé-archieven. Op termijn zal door een gezamenlijke
catalogus het materiaal toegankelijk worden gemaakt.

*Ayant constaté que beaucoup de documents se sont perdus déjà et
soucieux de ce qui risque de disparaître, trois hommes et trois femmes
se réunirent fin 1995. Le 8 mai 1996 l'asbl Fonds Suzan Daniel,
archives et centre de documentation homo/lesbien, fut fondé après de
profonds travaux préparatoires.*

*Cette association pluraliste se propose de rassembler, de ranger,
d'inventorier tous les documents et sources d'informations du passé
homo/lesbien et de les mettre à la disposition du public intéressé. Le
Fonds prévoit aussi l'organisation d'activités diverses autour de ces
matériaux: des expositions, des cycles d'études et de formation, la
publication des études, des documents, etc. La coopération dans la
pratique avec des Archives reconnues doit garantir une réalisation
professionnelle de tous ces projets.*

editoriaal

a p r è s v o u s

Er gaat geen week voorbij of er verschijnt wel wat in de krant over het vorderen van het Human Genome Project. Het duurt niet lang meer vooraleer alle combinaties van de vier basen gekend zijn. Dan is men er weliswaar nog niet, maar dan is wel het hele veld afgebakend dat codeert voor al onze genetisch vastgelegde, menselijke eigenschappen. Dan kan het grote werk beginnen om te bepalen welke scheikundige verbindingen waarvoor coderen. Voor onze haarkleur, de galblaas, het feit dat we zweten, en vermoedelijk ook onze seksuele voorkeur. Ik zeg "vermoedelijk" omdat niet alle wetenschappers het er over eens zijn dat onze genen verantwoordelijk zijn voor seksuele voorkeur.

Enkele jaren geleden (in 1993 om precies te zijn) kwam het zogeheten homo-gen al in het nieuws naar aanleiding van onderzoek van Dean Hamer van het National Cancer Institute in Bethesda bij Washington DC. Ondertussen ging het onderzoek verder en werd vorige maand een en ander gepresenteerd op een tweede, vijfjaarlijks congres over seksuele oriëntatie (International Behavioral Development Symposium, 25-27 mei). Vermoedelijk horen we er meer over in de pers de komende maanden. Met een Belgisch tintje eraan misschien. Vraag is of het weer een tijdelijke media-hype wordt en het hele zaakje erna terug een stille dood sterft. Wat me verontrust is dat niemand zich hierover blijft verontrusten. Alleen van transgene tomaten en koolzaad liggen de jongens en meisjes van Greenpeace wakker.

Men is er overal nogal gerust in. In Europa wordt het onderzoek door constructivistische homologen weggewuifd. Genetisch onderzoek is de laatste van hun zorgen. Het gaat hen eerder in hun onderzoeken om de culturele vormgeving van homoseksualiteit. De vraag naar het 'homoseksuele beestje' stellen ze niet. Omdat die vraag hen niet interesseert of omdat ze vinden dat de probleemstelling (homoseksualiteit is genetisch bepaald) grandioos fout zit. In de Verenigde Staten lijkt men vooral de voordelen van dergelijk onderzoek te willen zien. Als kan bewezen worden dat homoseksualiteit genetisch bepaald is, dan wordt meteen alle wind uit de zeilen gehaald van het erg homofobe *religious right* dat vindt dat homoseksualiteit een vrije (en erg foute) keuze is. Men leze er Andrew Sullivans beroemd geworden "Virtually Normal" op na. Z'n boek begint en eindigt met de voor hem fundamentele premisse dat de homoseksueel iemand is "who, practically speaking, has had no fundamental choice in the matter." (p. 18)

Men kan inderdaad zeggen dat het plaatje van genetisch bepaalde homoseksualiteit een beetje eenvoudig is. Wat verstaat men onder homoseksualiteit, om te beginnen? Moet men de genen screenen van iemand die graag geneukt wordt, of van iemand die zichzelf als homoseksueel/lesbisch definieert? En wat dan met de biseksuelen? Misschien valt een deel van het fenomeen homoseksualiteit (m/v) terug te brengen tot een genetische oorzaak. Maar volgens mij leiden er

vermoedelijk meerdere wegen naar het homoseksuele Rome. Wat immers met de Arabische homoseksualiteit bijvoorbeeld, of de zogeheten gelegenheidshomoseksualiteit (gevangenis worden hier dan meestal - een mens weet niet waarom - als voorbeeld gegeven). Of mensen die van gedacht veranderen over met welke sekse ze het in bed of daarbuiten doen. Maar doen al die bezwaren er eigenlijk wel toe? Het lijkt wel alsof de kritische constructivisten heiliger zijn dan de ergste essentialistische homopaus: omdat niet kan aangetoond worden dat alle homoseksualiteit in één gen past, gooien ze dan maar meteen de gehele hypothese overboord. Ook ikzelf vind de vraag naar genetische bepaaldheid een beetje vreemd, en eigenlijk niet nodig. Maar feit is dat anderen wél met die vraag bezig zijn. En er nog voor betaald worden ook. En dus gaan die mensen door.

Misschien komen ze dus wel op een dag met een antwoord op een misschien onnozele vraag. Waar het me echter om gaat is: stel dat ze iets vinden, is de holebitra-gemeenschap daar dan op voorbereid? U kent, net als ik, het antwoord: helemaal niet. "Het zal wel zo'n vaart niet lopen", hoorde ik gisteren nog maar iemand zeggen. (Populairder nog, zo merkte ik al, is het antwoord "après nous le déluge".) Maar ondertussen kan er wel al genetisch gescreend worden op een aantal erfelijke aandoeningen. Veronderstel dat er vroeg of laat een theorie komt die een gen (of genetisch mechanisme, waarom ons zo vergapen op één gen?) aanwijst als, laten we voorzichtig zijn, *mogelijke* deelfactor in het bepalen van seksuele geaardheid. Als ouders straks de keuze krijgen om de *kans* dat hun kind homo of lesbisch wordt *nog maar te verkleinen*, waarvoor kiezen ze dan? Het bepalen van het geslacht van een nog niet geboren kind ligt eerder gevoelig vandaag de dag. Ouders hebben het dan graag willekeurig en natuurlijk. Maar denkt u dat de ouders eenzelfde bizarre voorkeur voor het toeval zullen voortoveren als het om seksuele oriëntatie gaat? Precies. Ik herinner me nog wat Etienne Vermeersch me destijds antwoordde, toen ik in de eerste of tweede kandidatuur filosofie zat. Ook hij maakte er erg weinig woorden aan vuil. Ik stelde hem dezelfde vraag: stel dat ze een homo-gen vinden, wat dan? Hij antwoordde iets in de trant van: gehandicapten ontwikkelen een zelfwaarderingpatroon, een ideologie zeg maar, waardoor ze toch verder kunnen leven. En dat is maar goed ook, zei hij, want ze zijn er nu eenmaal en moeten toch verder kunnen. Een terechte en juiste vaststelling. Was het niet dat z'n antwoord op mijn vraag daar ophield. En dat zei heel wat. >>

het fonds in 1999-2000

Heeft een foetus recht op een at random bepaalde seksuele voorkeur? Kan het wegknippen van een mogelijks coderend homo-gen van een nog niet bestaande persoon als discriminatie aanzien worden? Het bestaan van een anti-discriminatie-wet nog buiten beschouwing latend ...

Ik denk er het mijne van nu iedereen z'n mond vol heeft over de genetisch maakbare mens, en meer nog de cyborg-mens. Het wordt weliswaar ook prachtig, maar misschien niet op alle punten. Tijdens een workshop die ik tot nu toe elke zomer gaf op het jongerenkamp van Wel Jong, Niet Hetero kom ik soms op het einde uit op dringende taken voor de homo/lesbische beweging. Zeker nu die laatste een beetje de neiging heeft om zich internationaler op te stellen en te interesseren. Waarom moet toch altijd maar over die coming out geëmmerd worden? Laat staan dat ze zich zo exclusief inlaten met het recht op trouwerijen, wie wil dat nu nog? Waarom is niemand met dat gen begaan verdorie? Of gaan we toch naar een tijd waar alleen maar lesbische en homo-ouders voor homo/lesbokinderen zullen kiezen? Komt mijn hypothese van een holebiland toch nog uit. Of zelfs dat nog niet? Is er dan alleen maar - en ik citeer - minder tussen ons? Nog altijd? Zullen we vechten of zullen we impliciet toegeven dat we toch zelf ook liever hetero waren geworden?

U denkt misschien al: is dit wel het lijfblad van het toch neutrale Fonds Suzan Daniel? Wat heeft dit in Genetica's naam met archivering te maken? Wel, soms denk ik dat we, ongewild, alsmat dichter zullen komen bij het cliché-idee dat mensen hebben van een archief. Een archief met een echt museum erbij waar de hopeloos voorbijgestreefde tijd van toen bekeken kan worden. Een soort vlasmuseum met alsmat meer stof erop. Een instituutje dat op een dag de boeken zal kunnen sluiten omdat de week ervoor de laatste homo ter aarde werd besteld. (Al zou ik die dan eerder in een bad formol hebben gestopt.) En omdat de aanvankelijk sympathiserende hetero's er ook geen zin meer in hadden, bleven de deuren uiteindelijk gesloten. Zullen we (welke we?) het fenomeen, net als de dodo, enkel nog van de prentjes kennen? In elk geval als u voor wat meer illustrerend materiaal zoals foto's, films en affiches zorgt (zie verder in dit nummer)! Dus: adem rustig verder en wees minstens zo trots om mee te werken aan een aardig tijdsbeeld van het curiosum der homoseksualiteit (m/v). Après nous, une belle exposition!

Hans Soetaert

Het Fonds op de Belgian Lesbian and Gay Pride 2000. Foto HD.

Vorig jaar kon het Fonds Suzan Daniel zich financieel heel wat minder veroorloven, maar op geen enkel ogenblik bracht dit de eigenlijke werking van de vereniging in gevaar. De uitgave van een nieuw nummer van deze nieuwsbrief

behoorde toen echter niet tot de mogelijkheden. Als noodoplossing verstuurdten we dan maar 'Het onbetaalbaar besef'.

Het Fonds bleef en blijft natuurlijk wel actief speuren naar homo/lesbisch archief- en documentatiemateriaal. Daarnaast waren we opnieuw bij enkele groepen te gast met ons vormingsprogramma over de allereerste Belgische TV-programma's die 'homofilie' als onderwerp

hadden. En was het Fonds met een stand present op de Vrouwendag, de Interregionale Ontmoetingsdag van Homo & Gelooft, op de opening van de Casa Rosa in Gent en op de Roze Zaterdag.

Verder werd op 19 februari jl. het uitdragen van onze 'goede boodschap' gecombineerd met het streven naar een solidere geldelijke basis door de organisatie van een qua sfeer onovertroffen fuif in de Balzaal van Vooruit te Gent.

Het Fonds op de opening van het Gentse Roze Huis (Casa Rosa). Foto HS.

miscellanea

intern

Omwille van beroepsredenen diende Lies De Gendt ontslag te nemen als beheerder van het Fonds Suzan Daniel. Archivaris Leen Charles werd daarop door de Algemene Vergadering verkozen als nieuw lid van de Raad van Beheer.

Daarvoor, in juli 1999, zonderden de medewerk(st)ers van het Fonds zich voor een weekend af in het Oost-Vlaamse Watervliet, waar ze enkele fundamentele discussies voerden betreffende de meest diverse aspecten van de werking van een homo/lesbisch archief en documentatiecentrum – discussies waarvoor tijdens de gewone vergaderingen meestal de tijd ontbreekt. De foto op het achterplaat van dit HOB werd gemaakt net voor we terug huiswaarts keerden.

En dit academiejaar volbrengt Sigrid Laget, studente aan de inter-universitaire opleiding 'archivistiek en hedendaags documentbeheer', haar stage bij het Fonds. (zie ook verder in deze nieuwsbrief)

Sigrid Laget. Foto SVC.

voorbeelden

Al bijna vier jaar lang streeft het Fonds Suzan Daniel ernaar zoveel mogelijk van ons homo/lesbisch cultureel en historisch erfgoed te redden. Ondertussen hebben sommige van onze buitenlandse collega-instellingen al hun 25-jarig bestaan gevierd. Hoe verschillend de situatie toch kan zijn, we leren graag ook van hun ervaringen. Op persoonlijk initiatief – en voor alle duidelijkheid: ook op eigen kosten – zijn al contacten aangeknoopt met het Brighton Ourstory Project (Brighton) en de Hall Carpenter Archives (London), het sinds kort gefusioneerde Homodok en Lesbisch Archief Amsterdam, het Schwules Museum (Berlin), het Centro Documentazione Il Cassero (Bologna), het archief van de National Lesbian and Gay Federation (Dublin),... En verder heeft het Fonds een ruilabonnement met o.m. de Lesbian Herstory Archives (New York), Glasgow's Women's Library en zart & heftig (Zürich). Breng ze eens een bezoekje als u deze vakantie in de buurt komt.

Iets langer geleden (november 1998) was het Fonds ook vertegenwoordigd in Münster tijdens de conferentie 'Buurvrouwen stellen zich aan elkaar voor. Feministisch archiefwerk en grensoverschrijdende uitwisseling Duitsland-Nederland-Vlaanderen'.

Fotograaf onbekend.

Cette rubrique vous présente des élucidations quant à une sélection de personnes, endroits, dates, événements et autres initiatives, tombés dans l'oubli ou pas, sur lesquels nous attirons votre attention.

de lesbische vrouw in de kijker

Veertig jaar geleden kwamen lesbische – en niet-lesbische – vrouwen bijeen in San Francisco om de Eerste Nationale Conventie van de 'Daughters of Bilitis' (DOB) bij te wonen met als thema "A Look on the Lesbian". Vanuit de Verenigde Staten, Canada en Engeland kwamen leden van de DOB en lezeressen van hun blad "The Ladder" toegestroomd om de lesbische vrouw in de kijker te stellen.

De DOB werd opgericht door een jonge lesbienne van de Filippijnen, die van de ene

verbazing in de andere viel over de vooroordelen jegens homoseksuelen in het 'grote' Amerika, die hen dwongen praktisch clandestien bijeen te komen in tegenstelling tot de vrij open omgang van lesbische vrouwen in haar eilandengroep. Zij vroeg zich af of er werkelijk geen andere mogelijkheid voor lesbiennes bestond dan mekaar te zoeken in 'gore' bars waar zij voortdurend door de politie werden lastig gevallen.

Daarop volgde de oprichting van de Daughters of Bilitis, zo genoemd naar het werk "Les chansons de Bilitis" van de Franse auteur Pierre Louys. De DOB startte in september 1955 met acht vrouwen die op dat ogenblik niet wisten of er elders soms analoge groepen bestonden. Een maand later hadden zij een beginselverklaring en een verkozen bestuur. Het jaar daarop verscheen het eerste nummer van "The Ladder", toen nog een gestencilde nieuwsbrief.

De jonge Filippijnse verdween vrij vlug uit de groep, toen men besliste dat elke vrouw, lesbisch of niet, vanaf 21 jaar lid kon worden als zij maar voorstander was van de promotie van de integratie van homoseksuelen in de maatschappij. "DOB is een concept, een filosofie, waarop de werking van onze groep berust", zei Del Martin, nationale voorzitter en één der oprichtsters op de opening van de conventie. "Veel van onze leden zijn opengebloeid van schuchtere, bittere vrouwen tot verantwoordelijke burgers van de maatschappij. Heteroseksuele leden werden geconfronteerd met ons bestaan en wij hielpen hen onze problemen begrijpen. Van hun kant leerden lesbische leden heel wat van de problemen van de heteroseksuele vrouwen."

Vrije vertaling van 'Daughters of Bilitis, incorporated, Presents Its 1st National Convention, may 27-30, 1960, Hotel Whitcomb, San Francisco, California'. In: "The Ladder", vol. 4, may 1960, n° 4, pp. 13 seq. DDW

e e n v r o e g e l e s b i s c h e a u t o - b i o g r a f i e

In 1930 verscheen het boek "The Stonewall" van Mary Casal. De auteur werd geboren in 1864 op een grote hoeve (farm) in New England, en is duidelijk te situeren in de Amerikaanse hoge middenstand. Mary Casal beschrijft vrijwel nonchalant en op een vlotte en totaal eerlijke manier haar liefdesverhoudingen met jonge meisjes en vrouwen. Mary was de jongste van negen kinderen en speelde als kind uitsluitend met jongens tot zij door een buurman werd verkracht. Kort daarop werd zij hevig verliefd op een meisje. Tijdens haar middelbare studies (College) kende zij nog een paar van die "crushes" waarvan er minstens een haar volledig fysieke voldoening gaf.

Rond haar vijfendertigste beleefde zij haar grote liefde met een twee jaar jongere vrouw. Een vlug rekensommetje situeert het verhaal van die passie rond 1900. De twee vrouwen bleven vijftien jaar samen. Tot hun grote verbazing leerde het koppel een aantal lesbische vrouwen en koppels kennen, waar Mary Casal vroeger dacht een uniek geval te zijn. Mary Casals onthullingen over het lesbisch bestaan in New York en Parijs rond de eeuwwisseling schijnen bijzonder interessant te zijn. Spijtig genoeg is het boek zeer zeldzaam. Wie de middelen en de nodige nieuwsgierigheid bezit, kan het boek raadplegen en zelfs ontlenen in de Library of Congress in Washington. Dit was althans zo in 1960. Nu zal het wel bevorderd zijn tot de status van 'zeldzaam werk' en opgesloten zitten.

Vrij vertaald naar Gene Damon, 'The Stonewall. An autobiography'. In: "The Ladder", vol. 4, may 1960, n° 8, pp. 18-19.
DDW

p r e m i e r F o r u m I n t e r n a t i o n a l
d e s R a d i o s e t
T é l é v i s i o n s
H o m o s e x u e l l e s

Les 16 et 17 octobre 1982 s'est tenu au Palais des Congrès de Bruxelles le Premier Forum International des Radios et Télévisions Homosexuelles. Une soixantaine d'émissions gaies existaient dans le monde entier, dont quinze délégations venant de six pays étaient présentes. (A cause de la distance les australiens, américains, brésiliens et canadiens se sont excusés.)

Les participants au Forum – entre autres Framboise et Citron (Bordeaux), Fréquence Gaie (Paris), Flikkerradio Kuifje (Nijmegen), L'Altro Martedì (Milan) et les émissions belges Antenne Rose, Roza, Vertiges, Koffie Verkeerd, De Roze Ether - se sont penchés sur:

- l'étude des rapports entre les émissions homosexuelles d'une part et

les groupes homosexuels, les stations libres et officielles et les pouvoirs publics d'autre part;

- la constitution d'une Fédération Internationale des Radios et Télévisions Homosexuelles;
- les problèmes spécifiques des émissions gaies en matière de création.

Le Forum s'est révélé un succès: cette Fédération a été créée, dotée d'un secrétariat permanent mobile, et un réseau d'échange de programmes et d'informations a été mis sur pied. (Nous manquons cependant d'information quant à la pratique.)

En outre ce Forum, organisé par et à l'initiative d'Antenne Rose, était financé partiellement par le premier subside versé par un ministère à une organisation homosexuelle francophone belge.

BH

l e d e r n i e r c o n g r è s d e
l ' I C S E à B r u x e l l e s (1 9 5 8)

Le 'Comité international pour l'égalité sexuelle' (ICSE), fondé en 1951 par quelques associations homosexuelles, a organisé des congrès à Amsterdam (1951, 1953), Francfort-sur-le-Main (1952), Paris (1955) et Bruxelles (1958). Ces congrès se voulaient un forum d'échange de savoir et d'expériences, et donc soutenir les organisations affiliées. En plus l'ICSE essayait par ces événements, et les hommes de science qu'on y invitait, de démontrer la respectabilité de l'homosexualité. On

Cover ICSE Newsletter, 1964.

croyait pouvoir arriver ainsi à l'harmonisation de la position sociale de l'homophile – de droit comme de fait – avec les principes inscrits dans la Déclaration Universelle des Droits de l'Homme de l'ONU.

A l'invitation du Centre de Culture et de Loisirs – Culture- en Ontspanningscentrum (CCL-COC) de Bruxelles, le cinquième congrès de l'ICSE s'est tenu au 29 rue Jules van Praet pendant le weekend de Pentecôte et en marge de l'Exposition Universelle de 1958. Pour la première fois les orateurs – des hommes de science venant du Danemark, des Pays-Bas, de Suède, d'Angleterre, d'Allemagne et d'Italie – pouvaient offrir aux auditeurs d'un congrès ICSE une série de résultats scientifiques concrets. Et il y avait encore une nouveauté: la traduction simultanée des conférences.

Pourtant cet organisme international, un devancier de l'International Lesbian and Gay Association (ILGA) actuelle, n'était pas tout à fait content: le CCL-COC, qui n'avait guère fait de publicité, avait réduit ce congrès de la sorte à un événement interne.

Quand le COC Néerlandais, le noyau de l'ICSE, a perdu par la suite son intérêt pour l'évolution internationale, cela a mis fin au Comité international et ces congrès.

BH

l'affaire du courrier

"[those little physique magazines] were not an aspect of gay culture, they virtually were gay culture" (Hooven, 1995, p. 74)

voor Daniël

De Côte d'Azur, en in het bijzonder de stad Nice, heeft al een lange tijd een bijzondere aantrekkingskracht. Daar heeft het milde winterklimaat veel mee te maken. Maar er is ook een mondaine kant aan deze stad met een oude geschiedenis. Voor de bolsjevistische revolutie kwamen veel Russische aristocraten hier op vakantie. De aanwezigheid van een duur ogende Russisch-orthodoxe kathedraal getuigt daar nog van. Ook Leopold II had er zijn residentie (Cap Ferrat). Hij heeft een rol gespeeld in het bekend maken van Nice als *place to be* voor de (erg) begoede klasse. Nogal wat straten in Nice verwijzen dan ook naar België. Ook de bekende "Promenade des Anglais" zegt iets over de zowat twee eeuwen oude internationale renommée van Nice als vakantieoord bij uitstek. Weinig bekend is dat ook Magnus Hirschfeld hier neerstreek, kort na de vernietiging door de nazi's van zijn Berlijnse "Institut für Sexualwissenschaft". Hirschfeld gaf de geest op 14 mei 1935 en ligt ook in Nice begraven. (Stümke, 1998, pp. 282-284). De glamour van de Azurenkust heeft ook altijd homoseksuelen naar deze contreien gelokt. Niet alleen was "the myth of a homoerotic Mediterranean" een belangrijk en eeuwenoud motief in de homo-erotische kunst, mannen gingen er ook effectief heen om aan den lijve te ondervinden wat ervan aan was. (1) De 'physique'-foto's van fotograaf Jean Ferrero, die vanuit deze stad opereerde, appeleerden aan dit homo-erotische aura. Tot in de Verenigde Staten toe wisten homomannen waar de 'Riviera Boys' van Ferrero voor stonden.

Jean Ferrero wordt volgend jaar 70 jaar oud. Maar toen hij vanaf het einde van de jaren '50 tot het einde van de jaren '60 goed uitziende jongemannen fotografeerde, was hij zelf ook nog jong. Toch konden en kunnen veel mensen zich voorstellen dat enkel een oude grijsaard zijn lens zou willen richten op het jonge vlees. "Parfois on vient me voir et ils croient tous que je suis le fils. Que c'était mon père qui faisait ça. J'ai commencé à photographier à vingt ans." (2) Ferrero wordt geboren op 1 maart 1931 in Antibes. En hij maakt de oorlog mee. "J'ai vécu la guerre quand-même avec difficulté. On était sous occupation italienne et puis allemande. Et mon pere était recherché par les Allemands parce qu'il faisait de la politique. On a eu faim, on a eu froid." En dat heeft zo zijn gevolgen bij de jonge Ferrero na de oorlog. "J'étais objecteur de conscience. J'ai fait deux ans de prison pour ça. Six mois de cellule et dix-huit mois de disciplinaire. J'avais refusé de porter les armes en 1949, 1950. On m'a mis en prison. Et puis on m'a condamné. J'étais "Citoyen du monde". Quand on est jeune, ça bouge dans la tête." Rond het begin van de jaren '50 begint hij als autodidact te fotograferen ("la mécanique, c'est pas un problème") en vanaf 1954 neemt hij een eerste patent als professioneel fotograaf. Hij begint "le nu" te fotograferen "parce que je faisais du sport. La boxe d'abord à seize ans. Mais je n'aimais pas les coups. Et puis l'haltérophilie parce que j'étais tout petit

Guy Mierczuk op het dakterras van het Institut Marcel Rouet op het einde van de jaren '50. Foto Jean Ferrero.

et tout maigre. C'était donc histoire de me singulariser." Hij maakt foto's van zijn groter wordende lichaam. "Je faisais donc de la culture physique au départ. C'est comme ça que je connaissais les autres." In de gym leert hij met andere woorden zijn eerste modellen kennen. Eenmaal z'n carrière op gang, is hij minder gebeten door het staal. "Après je n'avais plus le temps. Mais j'ai toujours fait du sport. Et je continue à en faire. Même à mon âge, je vais dans une salle trois fois par semaine. Puis je fais tout à vélo. J'habite au cinquième étage et je grimpe en courant tant que je peux. Mais ça c'est tout autre chose [que le culturisme], c'est une façon de vivre."

Rond 1959 begint Ferrero, aanvankelijk schoorvoetend, zijn foto-verzendbedrijf uit te bouwen. "Bien avant déjà je faisais des photos de nus. J'en vendais, c'est ce qu'on me demandait. Mais j'en faisais pas un commerce commerce, disons. Après j'en ai vendu des milliers, des milliers, oh oui, des milliers. Dans le monde entier. Il n'y a pas de pays du monde où je n'en ai pas vendu." Het concept is eenvoudig. Ferrero stuurt zijn foto's gratis op naar de bestaande culture physique/beefcake-tijdschriften. Bladen die voor een groot deel aftrek vinden bij een homoseksueel cliënteel. "J'envoyais des photos partout. On me le demandait. Et comme je le faisais gratuitement ... Les magazines ils me faisaient de la pub. C'était un échange. J'avais plein de magazines américains à qui j'envoyais des photos. Les magazines américains faisaient de la publicité dans le monde entier. Après cela me faisait vendre des photos." Via de boekjes leerde de potentiële klant de verschillende culture physique-fotografen kennen. Dat waren er nogal wat: Lon, Bruce of Los Angeles, Bob Mizer, Al Urban, Stan, Vince, enz. De klant kon dan een mini-katalogoog aanvragen bij de fotografen van hun voorkeur. "On faisait des catalogues, oui. On envoyait des séries en tout petit. Et puis ils les commandaient en plus grand. Il y avait des numéros au dos. Normalement c'était [le format de] la carte postale, et après on faisait du 18 x 24 [cm] aussi. Et puis de très grands panneaux. On m'en a commandé de deux mètres. Oui, oui, grandeur nature je faisais. J'étais un des premiers à faire des photos comme ça." Naast foto's werden ook 8mm en 16mm speelfilms in zwartwit en kleur gemaakt en verkocht door de firma "Jean Ferrero Productions". "[P]rincipally solo posing films", zegt Waugh (1996, p. 255).

Eén van de eerste modellen waarmee Ferrero doorbreekt is Guy Mierczuk. "C'était un des premiers que j'ai photographié. C'est moi qui l'ai amené à faire du bodybuilding. Mais il était déjà bien baraqué. Très typé aussi. Il paraît qu'il était Polonais: c'était un blond avec des mâchoires carrées. Il était beau comme tout." (3) Ferrero maakt erg mooie foto's van Mierczuk op het dakterras van het Institut Marcel Rouet (nu "Prisunic") in de Avenue Maréchal Foch. Het Institut wordt meteen ook z'n eerste contactadres. Het levert een erg mooi (en later nooit meer teruggezien) gezicht op van een - voor z'n tijd - forse, Europese

Een zeldzame binnenfoto van de Duitse bodybuilder Frank Hollfelder. Foto Jean Ferrero.

bodybuilder met op de achtergrond de daken van de stad Nice. Met deze foto's en een verhaal rond de behaalde bodybuildingtitels van Mierczuk, lanceert Ferrero zich welbewust in de culture physique-tijdschriften. De vroegste, mij bekende gepubliceerde Ferrero-foto van le "Plus Bel Athlète de France" verschijnt in een nummer van het Franse culture physique-tijdschrift "Apollon/Venus" in september 1959. Hij ondertekent z'n foto's "comme un peintre signe ses tableaux" met een Cocteau-like handtekening met sterretje. In de foto's van de begintijd merk je trouwens nog hoe hij experimenteert met zijn handtekening. Wat hij lichtjes toegeeft en ontwijkt met z'n eeuwige doodoener "Je m'amusais". Ook in België is hij er vroeg bij met dezelfde formule: "Texte et photos de Jean Ferrero". Eind 1959 verschijnt een foto van Guy Mierczuk op de cover van het Belgische "Muscles" (nummer van december 1959-januari 1960). Binnenin het nummer plaatst Ferrero ook één van zijn eerste advertenties. Hetzelfde stramien wordt in de daaropvolgende nummers herhaald met andere Ferrero-modellen. Het adres wordt nu 19, rue Fontaine-de-la-Ville. "C'était une adresse pour le courrier. Mais j'avais mon atelier autre part où je louais en sous-sol. Mais cela n'a pas duré longtemps là. C'était l'adresse où habitait mon père. Je n'y habitais pas. Après c'était 85, Boulevard Ste-Agathe. C'est à côté d'ailleurs. J'avais acheté une petite villa là-bas." Dat zou ook het bekende adres worden van waaruit Ferrero één decennia lang zijn zaak zou runnen. "Les gens venaient me voir beaucoup. Ils venaient me voir à ma villa. Cela ne me gênait pas du tout. J'avais un bureau où il y avait toutes les photos. Ils choisissaient, ils achetaient, ils payaient. Ils venaient me voir tous les jours, même le dimanche. En été il y avait dix personnes en permanence. Ça défilait. J'ai eu le monde entier qui a défilé. Parfois ils venaient à minuit."

Vreemd en interessant is dat Ferrero zowat op het toneel verschijnt met het verdwijnen van het in 1897 door Edmond Desbonnet opgerichte Franse tijdschrift "La Culture Physique". En dat hij de Parijse fotograaf Gregor Arax, huisfotograaf van "La Culture Physique", gaat verdringen. Enige suggestie van welbewuste concurrentie tussen de twee wordt echter op hoongelach onthaald door Ferrero. Maar in de feiten verdringt de een wel degelijk de andere. Arax had voor Ferrero een monopoliepositie en deed erg weinig om klanten te lokken. Ze kwamen vanzelf naar hem toe. Ferrero leek heel wat commerciëler ingesteld dan Arax. Zo wordt in een "Directory of Photographers" in "Man's World and Reg Park Journal" uitdrukkelijk vermeld dat Arax geen catalogoog heeft in Ferrero wel. Een grote handicap in een wereld waar de culture physique/beefcake-fotografie alsmat meer big business werd. "A la fin je croyais que j'étais le plus important en Europe. Parce que Arax avait été dépassé. Il faisait ça artisan. Moi, j'avais monté une entreprise, cela m'amusait." Toch geeft Ferrero twee verschillen (geschillen?) aan. Daar waar Arax alleen maar studiowerk deed, was Ferrero's waarmerk vooral het fotograferen in de vrije natuur. "Lui, à l'inverse de moi, il ne faisait que du studio, moi que de l'extérieur. Qui est plus difficile. Tout le monde peut faire du studio. Mes photos étaient prises à l'extérieur et cela donne une note de poésie qui n'est pas la même que dans ... Elles n'étaient pas troubles. En studio on peut tricher, on peut donner un

François Rossi, één van Ferrero's best verkopende modellen. "C'était un type très très bien d'ailleurs. Il était beau, tout frisé. C'était un bel homme. C'est vraiment au début ça. Il doit avoir 70 ans maintenant". Foto Jean Ferrero.

caractère sexuel proprement dit. Tandis qu'en extérieur, c'est beaucoup plus naturel. Le soleil et la nature ... Le corps s'intègre bien à la nature." Iedereen weet en voelt aan dat studio-foto's pornografische connotaties oproepen. Er zal wel een reden zijn waarom dergelijke naaktfoto's in de beslotenheid van een privé-ruimte dienen gemaakt te worden. Wat echter buiten open en bloot gefotografeerd kan worden, kan zo slecht nog niet zijn, lijkt de redenering. De outdoor-foto's hebben dan ook een zekere onschuld over zich. Een onschuld waar homoseksuelen uit die tijd hevig naar snakten. De buiten-foto's van Ferrero gaven aan de toenmalige homoseksuelen misschien ook al een voorgevoel hoe het is om je verlangens 'in the open' uit te leven. Meerdere auteurs beweren, niet helemaal onterecht, dat de enorme beefcakeblaadjes-industrie van de jaren '50 en '60 in die zin de coming out-omwenteling van het einde van de jaren zestig mee heeft helpen voorbereiden. Thomas Waugh beschrijft de kopers van "physique"-producten als "a network of individuals reaching out beyond isolation and fear through the communication and consummation of desire" (Waugh, 1996, p. 219). En Nayland Blake zegt van de 'physique magazines' "[that t]hey began to constitute a placeless community for gay men before physical communities existed." (Blake, 1988, p. 45) Vanaf het einde van de jaren '60 wilden homoseksuelen in het echt beleven wat ze hadden leren kennen in een foto-fantasiewereld. Ze wilden met hun verlangens naar buiten. In die zin mag de 'proto-porno' van de beefcakeblaadjes niet afgedaan worden als een frivool detail in de geschiedenis van de homoseksualiteit. En wel integendeel. "The physique magazines should be seen not as cute precursors to today's hard core porn, but as an underground press equal in importance to the first gay political magazines." (Blake, 1988, idem) Ook Waugh (p. 217) is het daarmee eens. "It is significant that our most important political activity of the postwar decades, statistically at least, was not meeting or organizing or publicly demonstrating but consuming: consuming collectively in the burgeoning ghettos of bars and other establishments, and most significant, consuming individually as readers of images. A privatized individual form of cultural consumption to be sure, but the consumption of erotica was without question political: however furtive, however unconscious, however masturbatory, using pictures was an act of belonging to a community composed of producers, models, and, most important, other consumers." (p. 217) Meer nog: "the exponential expansion of 'physique culture' constitutes the most significant gay cultural achievement during the formative quarter-century following World War II." (Waugh, p. 215) (5)

Hoe 'onschuldig' de foto's ook overkwamen in de erotische fantasiewereld van homoseksuelen, ze moesten nog altijd geproduceerd worden in de realiteit van de jaren '60. En dat was een ander paar mouwen. "J'avais vraiment envie d'en faire. On partait, toute une équipe. J'avais tous mes flashes. C'était du boulot avec ces éclairages, ces flashes. Et en plus c'était interdit. Il fallait trouver des coins où on ne soit pas vu. J'ai eu des procès sur le dos d'ailleurs. C'étaient des procès qui ont duré. Le délit c'était nudité sur la voie publique. Avec des non lieux à la fin chaque fois. Cela n'a jamais tenu. Au procès on ne pouvait rien

El Vides. Foto Jean Ferrero.

"Un arc, un javelot." Foto Jean Ferrero.

dire parce que c'était considéré naturiste. Mais ils m'ont emmerdé, ils m'ont saisi. Ils étaient une fois venu une dizaine de flics. Ils ont tout saisi: les appareils, les photos. Quels soucis. Il fallait se défendre. C'était pas pornographique. Non, c'était des histoires de cons. C'était les lois." Toch werd het naturisme-alibi niet altijd helemaal zuiver uitgespeeld bij Ferrero. Zoals gebruikelijk is in erg veel beefcake-fotografie, wordt het naakt gelegitimeerd door te verwijzen naar de oude en respectabele (want baken van onze cultuur) Grieken voor wie naakt sporten de gewoonte zaak van de wereld was. De hele of halve zuiltjes waar het model tegenaan leunt bijvoorbeeld zijn welbekend. Ook Ferrero haalde er dus soms klassieke 'props' bij om zijn foto's mee te helpen legitimeren in hun bestaansrecht: "Un arc, un javelot, que je fabriquais moi-même d'ailleurs. Oui, oui, le sens classique. Il faut faire rêver un peu les gens."

Ferrero's tweede oordeel over Arax is eerder vernietigend: "Je l'ai vu une fois. Il n'était pas intéressant comme type. C'était un Arménien. [Araks is de naam van een rivier in Armenië.] C'était l'argent qui l'intéressait, lui. Non, je ne crois pas qu'il était homosexuel. Il avait des enfants. Mais il était cupide pour l'argent. Il aimait beaucoup l'argent." Geld is nochtans ook een belangrijke factor in het leven van Ferrero. Hij komt er vaak op terug in het interview. Alsof hij er zich toch een beetje moet voor verontschuldigen. Of omdat het misschien schijnbaar niet rijmt met zijn optimistisch je m'en foutisme. "J'ai une voiture banale et un vélo. Le reste, ça m'emmerde. Mais c'est important d'avoir de l'argent pour faire à ce quoi on a envie. Dans le temps j'achetais des voitures. Je faisais des rallys: Monte Carlo, les 24 h du Mans. J'avais un avion, un bateau. Je me servais d'argent. Pour m'amuser. Si c'était mon but d'avoir de l'argent, je serais multimilliardaire maintenant. Je m'en fiche totalement. J'ai toujours gagné de l'argent mais jamais gardé de l'argent." Hij komt ook al maar terug op een levensfilosofie waarin de sport centraal staat. "Je préfère être en forme. Même avec l'argent, si vous ne le faites pas, vous n'avez rien. C'est ça qui m'intéresse. Ça c'est un capital." Als hij op het einde van ons gesprek verneemt dat ik zelf ook al meer dan tien jaar train, merk ik dat zijn sympathie voor mij er alleen maar op vooruit gaat.

Maar geen Ferrero zonder geld. Tijdens een eerste ontmoeting zegt hij me dat hij met het geld verdiend met het fotobedrijf zijn eerste schilderijen kon kopen. Rond 1970 wordt hij dan ook kunsthandelaar. In de kunstwereld is Ferrero een begrip. "En France, dans l'art, je suis quand-même dans les deux ou trois plus importantes galleries." En ook hier een grote zelf-relativering: "Tout le monde me connaît où j'aile. Je ne dis pas que c'est moi. Quand on sait que c'est moi, ils viennent me parler. Je m'en fiche. Ça m'amuse. J'ai toujours pris ça à la rigolade. Je n'ai jamais rien pris au sérieux. Quoi que ce soit. Ça sert à quoi de se prendre au sérieux?" Veel moderne kunstwerken in musea zijn zijn eigendom. En hij is mecenas voor artiesten die later erg beroemd zullen worden. Met name de in 1998 overleden César (vooral bekend om zijn *compressions* en versnijdingen) en Arman. Arman is één van de velen die een kunstwerk aan Ferrero zelf wijden. Het "Musée d'Art Moderne et d'Art Contemporain" van Nice heeft een werk van Arman met de

veelzeggende titel "L'affaire du courrier" (circa 1970, 200 x 160 x 25 cm) in depot. "C'est une accumulation d'enveloppes à moi [gestuurd door klanten] dans une grande plastique de deux mètres que j'ai prêtée au musée. Arman savait très bien que je faisais des photos comme ça. J'avais gardé trois ou quatre énormes sacs. Ça fait cent kilos d'enveloppes. Je ne sais pas pourquoi je les gardais. On en jettait tout le temps aussi. Je me rappelle les gosses qui venaient chercher les timbres dans les poubelles."

Terwijl Ferrero als bon vivant de bloemetjes buiten zet, draait zijn fotobedrijfje op volle toeren. "Moi je ne m'en occupais pas. C'était mon secrétariat qui s'en occupait. Ils étaient jusqu'à sept personnes. Il y avait des prises de vue, et le courrier à répondre. Tous les jours j'avais en moyen entre cinquante et centvingt lettres du monde entier. C'était une affaire qui roulait. Pendant dix ans. J'avais deux secrétaires. Et j'avais deux personnes dans le laboratoire. Il fallait tirer les photos. C'était moins automatique que maintenant aussi. On avait une machine à affranchir, je me rappelle. On avait tous les tarifs pour les Etats Unis, le Japon, etc. C'était du boulot. C'était une entreprise, oui."

Nogal wat homoseksuelen probeerden ook in contact te komen met de modellen. (6) "Oh oui, on avait des lettres délirantes. Il y avait des romans complets. J'avais deux secrétaires qui étaient homosexuels. Ils s'amusaient avec ça. Ils répondaient, ils avaient leur petit courrier. Ils étaient invités, ils partaient. Bernard a fait le monde entier. Allait chez des clients. On me racontait des histoires plus au moins. Mais c'est pas mon problème, tout ça ne m'intéressait pas. Moi je n'étais jamais au boulot. Le boulot tournait tout seul. Je ne faisais que des prises de vue. Moi j'étais toujours dehors. Je voyageais beaucoup. J'organisais des concours de culture physique à l'époque. Et je faisais aussi d'autres photos que le nu. Je faisais des photos pour le cinéma, je faisais des films. Et je commençais à photographier les peintres: Picasso, Chagall, tous ces gens-là. J'ai gagné de l'argent avec d'autres photos aussi. Au début le nu ne me rapportait pas d'argent. Il fallait vivre."

Voor de zekerheid vraag ik toch maar eens of zijn cliënteel dan voornamelijk homoseksueel was? "En majorité oui. Il y avait beaucoup d'ecclésiastiques aussi comme clients. C'était un public d'esthètes. Pas de pervers, ceux qui recherchent la pornographie et tout ça. C'est très rare. Je ne vendais rien sur la Côte. C'était rare. Ça partait tout à l'étranger. J'ai exporté tout. Quatre-vingt dix pourcent. Dans le département, il y avait trois, quatre clients, c'est tout. J'avais un marché important. Aux Etats-Unis il y avait mes publicités dans les magazines. Même à New York, à Madison Avenue, il y avait une librairie qui avait mon nom en grand 'Ferrero en France'. Il y avait une photo à moi en grand. J'avais des magazines entiers qui étaient édités sur moi. Ça m'amusait."

Net als vele andere culture physique-fotografen, maakte Ferrero ook veel - wat heet - frontal nudity-foto's. In sommige bladen verschenen die 'onverschood'. Al erg vroeg in de jaren zestig. Het ging hier voornamelijk om tijdschriften uitgegeven in Denemarken door het vriendenpaar Axel en Ejgil Axgil. (7) Vanaf 1962 verschijnen dergelijke foto's in bladen als Amigo (Die homophile Zeitschrift/The Homosexual Magazine), Male

Models, Male Models Annual, EOS (homofilt tijdschrift) en MEN International. "Je travaillais beaucoup avec des magazines danois. C'est eux qui m'ont contacté. Ils venaient me voir." Toch liep het ook mis tussen Ferrero en het Deense productiehuis. "Ils m'ont recopié après. Ils me revendaient les photos." Dat is vermoedelijk ook de reden waarom, bij navraag, Axel Axgil beweert zich de naam Ferrero überhaupt niet te herinneren. Ook al geeft hij toe dat er erg veel

Ferrero-foto's in publicaties van hen verschenen zijn. Rond 1964 kreeg het Amerikaanse publiek volledig naakt-foto's van Ferrero te zien in bladen die beweerden het naturisme te promoten. Waugh: "Jean Ferrero, the Riviera photographer ... dominated the wave of nudist import magazines of the mid-1960s." (Waugh, 1996, p. 227) Hoover (1995, p. 153) geeft meer uitleg: "By 1964, Denmark had abolished all censorship laws and the U.S. courts finally countenanced non-scientific frontal nudity - but only for photographs brought in from Denmark and published in periodicals that claimed to be official magazines of nudist organizations." Bij die bewering plaatst Hoover de cover van een nummer van "International Nudist Sun" uit 1964 die de volledig naakte Bud Lanter (een Ferrero-model) laat zien. Ik zag één nummer van hetzelfde tijdschrift uit datzelfde jaar met binnenin teksten rond naturisme en alleen maar niet gesigioneerde (!) foto's van volledig naakte Ferrero-modellen. Ferrero's naam is ook nergens terug te vinden in het blaadje. Ferrero wordt trouwens in het algemeen gecatalogeerd als de physique-fotograaf die vooral "the nudist alibi" uitspeelde. Waugh heeft het over "[t]he French 'nude' studio headed by Jean Ferrero in Nice" (p. 255).

Blijkbaar was het telkens aanpassen aan de bestaande praktijken en wetgevingen. Men trachtte "[to come] as near to nude as the law would allow." (Hoover, 1995, p. 32) Gevraagd naar de "cache-sexe" die je op sommige foto's bijgekleurd vindt, antwoordt hij het volgende: "Il y avait des Etats américains où le nu était interdit, alors on les gouachait. On mettait de la peinture à l'eau. Quand ils recevaient ils enlevaient la peinture et la quequette apparaissait. Et on rigolait. J'avais un copain qui ne faisait que ça. ... Quand on lui demandait ce qu'il faisait, il disait "gouacheur de bite". Il passait ses journées à faire des slips blancs ou noirs ou léopard. Il avait du talent. C'était un bon copain. Il rigolait bien d'ailleurs. Il faisait des faux slips."

Tot regelrechte porno komt het nooit echt. Het blijft voornamelijk bij suggestieve worstelsscènes, zoals ook erg gebruikelijk was bij de andere culture physique-fotografen. Of bij modellen met stijve lullen. "J'en ai fait que je n'ai pas commercialisé. Parce qu'en France, c'était au risque d'aller en prison. J'en avais déguisé avec des vêtements aussi. Avec des blousons de cuir, avec des sexes qui sortaient à l'américaine. Avec des blue jeans ouverts et tout ça. Un peu sexy. J'en ai fait pas mal. Pas

20.000 photos!...
Plus de **150 modèles!...**
dans les fabuleux décors de la Côte d'Azur...

SPORT-SELECTION N° 1-2-3
(films 8 m/m couleur x 60 mètres)
avec 30 champions : NOBRET, MIERCZUK, DANCALE, ROSSI, EVERET, TRISTRAM, CHIENIER etc...

Noir et blanc ... 120 F - Kodakrome ... 160 F
Envoi publ. de 10 cartes postales et catalogue ... 15 F
★ Et sur commande, photos grandeur nature ★

Jean Ferrero
A VOTRE SERVICE
85, Boulevard Ste Agathe, NICE France)

*Een advertentie uit Sciences
Culturistes, januari 1966, p. 14.*

de couples, j'en ai pas fait là. Je dois avoir les négatifs. Mais je n'ai jamais commercialisé ça. Aux Etats-Unis, j'en ai envoyé, mais je ne les signais pas. On ne pouvait pas commercialiser cela. C'était totalement interdit. Des photos pornographiques, je n'en ai jamais fait, moins que pour moi. J'ai travaillé comme cameraman pour des films 16 mm érotiques femme et homme. On me payait bien puisque je faisais un film dans la journée. Pratiquement pas de collage. L'équivalent de 15.000 francs maintenant pour la journée. "

Zoals gezegd kende Ferrero zijn eerste modellen uit het milieu van zijn eigen sportschool. Later liet hij modellen overkomen uit het buitenland. Hij betaalde, naar eigen zeggen, stevig. Ter vergelijking: wie door Arax gefotografeerd wilde worden diende daarvoor te betalen, zo zei de Gentse cultuurst Lucien Elvez me.

"Je les payais. Pour avoir des modèles intéressants, il faut payer. Et j'ai payé très très bien d'ailleurs. Je crois que c'est moi qui les payais le plus. Je les faisais venir d'Amérique, du Japon, de Thaïlande ... Ils m'écrivaient: est-ce que je peux poser pour vous? Ils n'avaient pas d'argent. C'étaient des jeunes. Je leur payais le voyage, ils étaient à l'hôtel. Ils passaient huit jours, et on travaillait, bien sûr. Parfois je les gardais un mois ici à l'hôtel. Pas de modèles en-dessous de dix-huit ans. C'était interdit." Ook balletdansers fotografeerde hij graag. "Les grands danseurs d'époque, comme Michel Renault [1927-1993]." De modellen tekenden een soort van waiver (zoals ook nu nog courant is) waarmee ze afstand deden van alle rechten op de foto's. "J'avais autorisation écrite à l'époque. C'était pour être vendu. Mais ils étaient contents eux. Cela leur faisait plaisir de se voir dans les magazines aussi. Ils sont tous un peu narcistes." Vermoedelijk haptten modellen ook graag toe om alzo ooit gespot te worden door een talentenjager. Wie Côte d'Azur zegt, zegt immers ook Cannes. Ferrero: "Je travaillais dans le cinéma. On me contactait. A Nice il y avait des studios de cinéma importants à l'époque. Je connaissais Marcel Carné [een regisseur, °1909] qui me faisait prendre des photos. Et je travaillais comme photographe pour les journaux aussi." Ook Bob Mizer, van de bekende Athletic Model Guild, teerde op deze constellatie. Hij had dan weer Hollywood in de buurt. Maar noch bij Ferrero, noch bij Mizer kwam ooit een beroemdheid van formaat uit de bus.

De modellen kregen soms schuilnamen. Al is dat niet het exacte woord in alle gevallen. "C'étaient des noms que je leur donnais comme ça. C'étaient souvent des pseudonymes, oui. Ils s'en fichaient. Parfois on les utilisait parce que c'était plus facile à écrire."

2 4 7 3 8
GENE MORV
Il est fermement interdit de
vendre ou reproduire cette photo,
sans autorisation et sans mention.
"PHOTO FERRERO"
85, Boul. Sainte-Agathe, 85
NICE - France

Dit lijkt wel te kloppen. Het model dat aanvankelijk Jacques Chencinski heet wordt later Jacques Chénier (zie cover van dit HOB). De modellen van Ferrero laten een wereld zien waarin heteromannen zich

De stempel en voorgestempelde naam die je samen met een nummer terugvindt op de achterkant van de meeste foto's.

zonder problemen tot lustobject konden maken voor homoseksuelen. Dat het wel degelijk hoofdzakelijk om hetero's ging mag ook blijken uit het feit dat er geen porno (effectieve vrijscènes) met mannenkoppels (of trio's) werd gemaakt. Het bleef, zoals al gezegd, bij worstelen of een stijve solo. Toch zochten ook homoseksuelen Ferrero op om gefotografeerd te worden. "Et puis on me demandait d'être photographié. Il y avait Nurejev. Marcel Carné, le metteur en scène, quand il avait un petit ami, il me l'emmenait pour en faire des photos." De Ferrero-foto's van "El

Vides", een vriendje van Charles Trenet, haalden vele blaadjes. "Il avait un petit copain. C'était son secrétaire-valet, je n'en sais rien moi." (9) Toch leken homoseksuelen eerder uitgesloten als Ferrero-model. Al begrijp ik niet goed waarom. "Ils [zijn modellen] rigolaient. C'étaient pas des... [homosexuels] J'ai eu des fois des homosexuels qui voulaient poser et tout ça. Je ne voulais pas m'enfreindre avec la loi. J'étais repéré. Parce que je ne voulais pas aller en prison pour des conneries comme ça. A l'époque c'était dur."

Was de aanwezigheid van een (door de politie geficheerde) naakte homoseksueel op de fotoset reden

genoeg om in te grijpen? Net als Ferrero lijken zijn modellen goed om de hele zaak te hebben kunnen lachen. En probleemloos te hebben geprofiteerd van de interesse (en het geld) van homoseksuelen. Maar een zekere afstand werd altijd bewaard, blijkbaar. Mogelijk klinkt ook een zekere (superieure ?) spot door in Ferrero's alsmar herhaalde "Je m'amusais." Ik krijg tussendoor ook te horen dat hij al snel scheidde van zijn eerste vrouw maar nu ongetrouwd ("Je suis libre comme l'air.") samenwoont met een vrouw, en twee jonge dochters heeft. Toch moet Ferrero, hoe kan het anders, een zeker oog hebben gehad voor mannelijke schoonheid. "L'un avait plus de succès que l'autre. Moi j'avais l'oeil plus au moins. Je voyais quand je faisais la photo. J'étais certain de certains. Dès que je les voyais à poil je savais: ça va marcher. Histoire de sympathie, de gueule, comment ils étaient foutus, de quequette. Tout ça jouait. Oui, la tête aussi était très important. S'il avait une gueule de faux témoin, ça ne passait pas. Et puis il y avait ceux qui ressemblaient à Charles Bronson aussi." De jonge Charles Bronson, wel te verstaan.

Maar aan alles komt een eind. "Ça s'arrête à 54.000 [négatifs] et quelques. De classés. Et là j'ai pas compté les couleurs. J'ai des milliers de diapositifs aussi. Ça on ne comptait pas. C'était tout fait en Rolleiflex, en 6 x 6 [grootbeeldnegatief, wat absoluut haarscherpe foto's oplevert]. C'était pas du 2,4 x 3,6 [kleinbeeldnegatief, zoals nu courant is]. Et tout ça est classé et numéroté. Autrement on n'aurait pas pu retrouver. Ça a duré pendant quinze ans. Ça va vite. Parfois on faisait deux ou trois ou même cinq cents photos du même [modèle]. J'avais trois Rolleiflex.

Jean Ferrero zélf, midden van de jaren '60, met zijn inmiddels overleden zoon Michel: "Il venait avec nous photographier tout le temps. Tout le monde le connaissait. Il portait les appareils." (fotograaf onbekend; in: Demeillès, 1969, p. 9)

Pendant que j'en faisais un, on me chargeait l'autre." Ferrero geeft een goeie dubbele verklaring waarom hij er de brui aan geeft. "J'ai arrêté parce que j'avais l'art. Et puis il y a eu la pornographie. Je n'avais plus envie. Cela ne m'intéressait plus la photo. Armand était devenu important et cela m'intéressait plus. J'étais devenu marchand d'art à part entière. Je faisais des expositions, j'allais filmer des peintres et des sculpteurs. J'étais plus intéressé par des têtes que par des culs, comme on dit." De belangrijkste reden lijkt me echter de markt geweest te zijn. Nadat frontal nudity-foto's en porno, vanaf het einde van de jaren '60, vrijelijk hun gang konden gaan, was er geen bestaansreden meer voor de verholde voorlopers van de pornografie. "Si j'avais continué, je serais maintenant peut-être à la tête de mon petit Playboy-là."

"Maintenant, ça m'intéresserait de reprendre un peu, parce que cela fait pratiquement vingt ans que j'en fais plus. On dit qu'on revient aux premiers amours. J'ai remonté un labo en noir et blanc dans mon appartement. Parce que je continue à faire des photos. Je fais beaucoup de portraits de peintres au travail. J'ai toujours un appareil sur moi d'ailleurs. Ça me donne envie de reprendre. Quand je vois les photos souvent minables maintenant. Maintenant, des modèles, j'en trouve autant que je veux. Les danseurs, ils ne demandent pas plus. Dix mille

francs et ils posent. Je pense qu'il y a encore des photos à faire." En hij denkt meteen terug aan buiten-foto's. "Ou alors avec de la sculpture. Maintenant, je peux rentrer dans les grandes fondations. Il n'y a pas une collection où on ne m'ouvre pas la

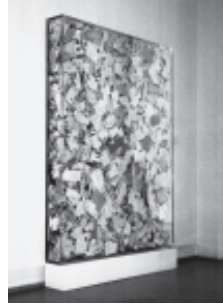
De villa van Ferrero in de huidige Boulevard Delfino in Nice die erg veel homoseksuele klanten over de vloer moet hebben gekregen (foto HS).

porte. Beaucoup des plus grandes pièces du musée m'appartiennent, donc." Hij vertelt me dat er mogelijk ook een tentoonstelling op komst is in Parijs van zijn mannelijke naaktfoto's uit de jaren '60.

Er verschijnt weliswaar nog een catalogus "Riviera Boys 70" maar daarna is het afgelopen. Slechts zelden wordt dan nog een foto van Ferrero afgedrukt in de bodybuildingblaadjes. Rond 1970 lijken de atletisch gebouwde culture physique-mannen trouwens te hebben afgedaan. Enerzijds omdat homoseksuelen dergelijke modellen nu konden bewonderen in andere bladen. En anderzijds omdat bodybuilding, zoals we het nu nog kennen, het roer toen overnam. Rond die tijd wint Oostenrijks prijsbeest Arnold Schwarzenegger zijn eerste wedstrijden. En vanaf dan geven zijn lichaamsverhoudingen de toon aan. Het ideaal van algehele "muscular symmetry and shape", zo kenmerkend voor de proto-bodybuilders op het Europese continent, verdwijnt dan grotendeels. Al moet ook gezegd dat Franse homoseksuelen nog altijd een dergelijk fysiek ideaal trouw blijven. Ik denk hier bijvoorbeeld aan de foto's van R. V. Lebeauin en Hervé Bodilis. En soms wordt zelfs welbewust ingegaan tegen het ideaal van de al te gespierde anabolenbodybuilders in Amerikaanse pornofilms. In de pornofilms van het Franse productiehuis "Comme des anges" zijn het engelachtige en magere jongens die met hun scepter zwaaien. Er kan

De Belgische Gène Mory. Foto Jean Ferrero.

Een plastic bak vol met lege enveloppes van klanten van Ferrero: "l'affaire du courrier" van Arman (ca 1970), tijdelijk tentoongesteld in het "Musée d'Art Modernes et d'Art Contemporain" van Nice in 1999. Foto HS.

ook gezegd worden dat Ferrero eigenlijk al wat afweek van het culturisten-ideaal. Bij hem beginnen de spieren als alibi al te verdwijnen. Tussen de wat meer gespierde heren zaten ook erg veel foto's van magere, jonge jongens. Ik denk hier bijvoorbeeld aan het Belgische model Gène Mory. "Je ne sais pas ce qu'il faisait. Etudiant il devait être à l'époque. Un beau garçon. Je me souviens de lui. Très grand, très mince. Bien foutu, c'était vraiment un produit naturel lui." En: "Il fallait que ce soit esthétique quand-même. Les gros, ça ne m'intéresse pas, non. Mais j'aimais la ligne. C'est comme si les bonnes femmes se mettaient à devenir grosses, c'est pareil. Nubret [de eerste echt grote, Franse en zwarte bodybuilder naar Amerikaans model die bekend werd door z'n rol in de peplum-film "les Titans" in de jaren '60], c'était limite. A l'époque il n'était peut-être pas encore comme les Américains sont maintenant. Mais c'était déjà un peu limite quand-même. Plus il était costeau, plus que cela faisait paraître la quequette ridicule. Parfois j'avais d'énormes types, ils avaient une virgule. C'était ridicule."

Hans Soetaert

Dit artikel baseert zich op een gesprek dat ik met Jean Ferrero had in Nice op 7/1/99. De volledige versie van dit artikel kan bekomen worden bij de auteur.

Met dank aan Daniël Christiaens van de Antwerp Muscle Archive (AMA) en het Schwules Museum voor het inkijken en/of in bruikleen geven van (foto-)materialen. Alle Ferrero-foto's in dit artikel maken deel uit van de collectie van het AMA.

n o t e n

(1) Zie Aldrich (1993). "The basic hypothesis is that the image of a homoerotic Mediterranean, both classical and modern, is the major motif in the writings and art of homosexual European men from the time of the Enlightenment until the 1950s." (p. x) Aldrich begint zijn verhaal in de achttiende eeuw bij de man die de kunstgeschiedenis uitvond, Johann Joachim Winckelmann. Het Mediterraan alibi laat zich daar meteen aan een ander (gerelateerd) eeuwenoud homo-erotisch alibi koppelen: de (studie van de) Grieks-Romeinse oudheid en de sinds de Renaissance 'populaire' Italië-reizen. Winckelmann werd in 1768 door een 31-jarige Toscaan geroofdmoord in Trieste. Na een nacht hetzelfde bed te hebben gedeeld. Vergeten we ook niet dat Nice zowel geografisch als historisch niet veraf van Italië ligt.

(2) Ferrero is hier nochtans geen uitzondering. Ook Bob Mizer (van de bekende Athletic Model Guild) begon erg jong te fotograferen. Zie bijvoorbeeld een foto van de jonge twintiger Mizer (en een summier biografie) op de site van de AMG: www.athleticmodelguild.com. Zie ook de inleiding van Stanley (1997) in de reprint van Mizers beroemde beefcake-magazine "Physique Pictorial". Ook de Britse physique-fotograaf John S. Barrington was er al vroeg bij en hield vol tot de laatste snik. Zie Smith (1997).

(3) Een zekere voorliefde voor blonde Duitsers zal een constante blijven in zijn werk: talrijke Duitse bodybuilders zoals Eddy Spremberg en Richard Smolana vinden de weg naar Nice om door Ferrero vereeuwigd te worden. En één van hen, Frank Holfelder, zal later zelf een physique-fotostudio in München beginnen.

(4) Ondertussen werd de Boulevard Ste-Agathe in Nice omgedoopt tot de Boulevard Général Louis Delfino. De nog altijd bestaande villa waar Ferrero het over heeft staat helemaal op het einde van de boulevard. Wat mijns inziens enige discretie mogelijk maakte. Meteen achter de villa met het aanpalende betonnen gebouw stopt de bebouwing en ligt een landweg omhoog naar één van de heuvels rond Nice. Het is onduidelijk of het aanpalende betonnen fabrieksgebouw deel uitmaakte van Ferrero's bedrijf.

(5) Men vindt dezelfde theses terug bij McGarry & Wasserman (1998) in het hoofdstuk "Physiques". Ook Hoover (1995) laat dezelfde geluiden horen: "The real value that the

muscle magazines had for the gay men of the fifties and early sixties was also the real reason they were attacked so vehemently by the forces of censorship - they were the first 'gay' magazines." (p. 64) De enormiteit van de beefcake-industrie mag niet onderschat worden. Waugh telde niet minder dan 67 physique-studio's over de hele wereld en zélf maakte ik een (onvolledige) lijst van zo'n 75 verschillende beefcake-blaadjes. Ook de oplagecijfers die Waugh opsomt zijn indrukwekkend. "Tomorrow's Man", één van de grotere bladen, zou midden de jaren '60 een oplage van 100.000 stuks per maand hebben gehad. Het totale aantal physique-magazines rond dezelfde tijd zou op 750.000 stuks per maand komen. Waugh: "The comparison to the marginal outreach of the publications of the neophyte U.S. gay movement is telling: One, the largest gay 'political' magazine, never surpassed a monthly circulation of 5,000 during the fifties" (p. 217). Vergelijk met Hoover (1995, p. 74): "By contrast, the 'Mattachine Society', which has frequently been credited with instigating gay consciousness, claims a top circulation of 3,500 for One, reached briefly in 1955. Also, the overwhelming majority of One's sales were in just three urban markets, New York, Los Angeles and San Francisco, while the physique magazines were available in even the minor cities and an astonishing number of small towns of the U.S., as well as most of the larger metropolises of Western Europe."

Er mag ook niet vergeten worden welke grote rol de "physique"-industrie heeft gespeeld in het concreet aanvechten en overwinnen van censuur en andere inperkende wet- en regelgevingen. Waugh staat in zijn boek in voor het vertellen van het verbluffende Amerikaanse verhaal. Ik vond ook zelf aanduidingen dat het plezier van de beefcakeblaadjes het belang helemaal niet in de weg hoeft te staan. Zo vond ik bijvoorbeeld in "Trim" (Young America's favourite Physique Publication), in n° 18 van juli 1960, een tekst terug van de "League for the Abolition of Postal Censorship" met als titel "How to fight the New McCarthyism now". Waugh: "the point at which magazines and bars were strong enough economically to defend themselves against state terrorism is in many ways the symbolic turning point of our history as a self-defined constituency, the point well before Stonewall at which a gay community with cohesion, self-confidence, and buying power became feasible." (pp. 218-219)

(6) Ik ken zelf een verhaal van een Amerikaan die ooit de grote plas overstak om een Gentse cultuurstel te overtuigen met hem mee te komen. Hij had de mooie blonde jongen eerst gezien in een beefcake-blaadje. "Maar ik wilde niet", voegde de vrouw van de cultuurstel eraan toe. Ik kreeg van het koppel ook enkele brieven mee van nog andere bewonderaars die de blonde god destijds hadden aangeschreven. Dat dit verhaal niet zo uitzonderlijk is, mag ook blijken uit Smith (1997: pp. 132-133). Het mag niet uitgesloten worden dat het succes van Ferrero's naaktfoto's (en culture physique-foto's in het algemeen) deels teerden op de idee van een zekere bereikbaarheid van de modellen. De modellen zijn immers niet naamloos. Tegenwoordig wordt die idee zelfs explicieter uitgespeeld. Zo kunnen bewonderaars van de beefcake-modellen op de www.muscleweb.com-site de modellen zo gezegd persoonlijk aanschrijven per email. Smith maakt duidelijk dat sommige modellen ook effectief in (seksueel) contact kwamen met bewonderaars. In hoeverre dit ook het geval is geweest met de Ferrero-modellen is me onbekend. Het hele hoofdstuk "To the Riviera" in Smiths boek is trouwens een erg aardige aanvulling op dit artikel. Barrington wordt trouwens door Waugh (1996, p. 225) in één adem genoemd met Ferrero als de respectievelijk Britse en Franse vertegenwoordiger van 'the naturist alibi'. Barrington was vooral actief in Cannes en Antibes.

(7) Het uitgeven van deze tijdschriften stond onder leiding van Axel (*1915) en Ejgil (1922-1995) Axgil (de twee veranderden hun eigen respectievelijke naam Lundahl Madsen en Eskildsen in de composietnaam Axgil, samengesteld uit beider voornamen Axel en Ejgil). Ze waren de oprichters van "Forbundet af 1948" (verband van 1948), de Deense homoseksuele belangenvereniging. En van het IHWO (International Homosexual World Organisation) in 1954. Beiden zijn ook bekend geworden omdat ze de eersten waren die een partneraatschap aangingen in Denemarken (1 oktober 1989). Bekend vooral is hun foto waar ze elkaar kussen in een koets met toekijkend publiek eromheen. Men kon een tijdje geleden nog foto's zien van hun productiehuis (het "Axelhus", een oude school) op de site die gemaakt werd naar aanleiding van de tentoonstelling "Goodbye to Berlin? 100 Jahre Schwulenbewegung" uit 1997: www.gayactivism.com. "1950 gründeten sie ... die Firmen International Modelfoto Service [hun bladen zelf vertalen deze afkorting als International Male Studio] (IMS) und Dansk Forretnings Tjeneste (DFT) und gehörten damit zu den führenden Homoporno-Produzenten Skandinavien." (Wolfert, 1997, p. 233)

(8) Ook het al eerder in het nulnummer van HOB besproken Lebensgeschichtenboek van Albrecht Becker (Sternweiler, 1993) laat zien dat de Côte d'Azur in de jaren '50 erg geëerd was bij filmindustrie-mensen. Het "Hamburg"-hoofdstuk laat foto's zien van de film-opnames - samen met zijn toenmalige partner Herbert Kirchoff - van de film "Blume von Hawaii" in wat de Duitsers Nizza noemen. Nog wat verder in het boek (pp. 76-80) vind je dan

Een worstelsoène met twee van mijn favoriete modellen: Bud Lanter en Christian Ferrand.
Foto Jean Ferrero.

foto's terug van erg mooie jongens die zich probleemloos lieten fotograferen (door mannen) aan de strandpromenade van Nice.

(9) In het Belgische "Muscles" (jaargang 17, n° 115, augustus-september 1962: p. 4 en pp. 7-10) wordt het verhaal van Trenets secretaris zelfs helemaal verteld en getoond. Het was blijkbaar gebruikelijk dat begoede homoseksuelen hun laatste veroveringen meesleurd naar de culture physique-fotografen.

(10) Maar ook een ander aspect maakt duidelijk dat Ferrero een overgangsfotograaf was waarvan moeilijk een scherp en eenduidig profiel gegeven kan worden. Niet alleen verdwijnt het spierenalibi bij Ferrero, de spieren specialiseren en emanciperen zich ook. Sommige modellen (zoals Bud Lanter, Jacques Chénier en Christian Ferrand) die eerder 'mager' begonnen aan hun carrière als Ferrero-model worden met de jaren alsmear gespierder. Het is zeker dat deze modellen anabole steroïden hadden leren kennen en gebruikten. Dit hangt duidelijk samen met de opkomende 'veramerikanisering' van de Europese bodybuilding-scène. Sinds die tijd moet het bodybuildingwereldje nu en dan nog moeite doen om van haar oude en taaië homoseksuele imago af te geraken. Al zal het altijd ook wel zo zijn dat ontblote, gespierde mannen de aandacht van homoseksuelen zullen krijgen.

b i b l i o g r a f i e

- Aldrich, Robert. *The Seduction of the Mediterranean. Writing, Art and Homosexual Fantasy*. London/New York: Routledge, 1993.
- Blake, Nathan. "Tom of Finland: an appreciation.", *Out/look*, herfst 1988, pp. 36-45.
- Demeilles, Lucien. "Jean Ferrero. Riviera Boys 1969 Productions.", *Sciences Culturistes*, jaargang 23, n° 126, juli-augustus 1969, pp. 9-23.
- Hooven, F. Valentine III. *Beefcake. The Muscle Magazines of America 1950-1970*. Köln: Taschen, 1995.
- McGarry, Molly & Wasserman, Fred. *Becoming Visible. An Illustrated History of Lesbian and Gay Life in Twentieth-century America*. Harmondsworth: Penguin Books, 1998.
- Smith, Rupert. *Physique: The Life of John S [sic] Barrington*. London: Serpent's Tail, 1997.
- Stanley, Wayne E. "Introduction". In: *The Complete Reprint of Physique Pictorial*. 3 vols. Köln: Taschen, 1997, pp. 6-17.
- Sternweiler, Andreas, ed. *Fotos sind mein Leben: Albrecht Becker*. Berlin: Verlag Rosa Winkel, 1996.

Sternweiler, Andreas. "Von Quaintance bis Warhol - Schwule Kunst aus Amerika". In *Goodbye to Berlin? 100 Jahre Schwulenbewegung*, Sternweiler, Andreas & Hannesen, Hans Gerhard, eds. Berlin: Verlag Rosa Winkel, 1997.

Stümke, Hans-Georg. *Alter werden wir umsonst. Schwules Leben jenseits der Dreissig, Erfahrungen, Interviews, Berichte*. Berlin: Verlag Rosa Winkel, 1998.

Waugh, Thomas. *Hard to Imagine. Gay Male Eroticism in Photography and Film from Their Beginnings to Stonewall*. New York: Columbia University Press, 1996.

Wolpert, Haimund. "Skandinavien: Grundsteinlegung und Konsolidierung". In: *Goodbye to Berlin? 100 Jahre Schwulenbewegung*, Sternweiler, Andreas & Hannesen, Hans Gerhard, eds. Berlin: Verlag Rosa Winkel, 1997.

Wie meer informatie en materiaal heeft over Ferrero en zijn fotoverzending-bedrijf kan bij de auteur terecht. Ik ben ook erg geïnteresseerd in materiaal van en informatie over Belgische culture physique-fotografen: Morian, Chielens, Sado en Léon Graaff. Ik ben ook op zoek naar mensen die destijds beefcake-foto's of -boekjes kochten en naar mensen die naar wedstrijden gingen. Over de ervaringen van de beefcakeklant is nog te weinig geweten. Mensen die hierover willen praten worden vriendelijk verzocht zich bij de auteur te melden. Via het Fonds-adres of via email: hanssoetaert@hotmail.com

Daniël Christiaens, trouw lid van het Fonds Suzan Daniel, verzamelt alle materiaal (boeken, tijdschriften, uitrusting, enz.) rond Physical Culture (periode 1900-1970). Zowel Europese als Amerikaanse productie. Documenten in verband met het Belgische tijdschrift "Muscles" (1947-1968) en uitgever Henri Garsou zijn er nog het meest welkom. Adres: Daniël Christiaens, Antwerp Muscle Archives, Blindestraat 22, 2000 Antwerpen. Telefoon: 03/233.32.96.

a a n w i n s t e n

f a m i l i e ...

Feit 1. Vorig jaar sterft al bij al onverwacht Bob De Vadder, lid van het Fonds Suzan Daniel. Hij had al een aantal keer aan ons materiaal geschonken, terwijl hij er nog in het vooruitzicht had gesteld en daarnaast nog archiefmateriaal van het Roze AktieFront bewaarde. Even later krijgen we te horen dat Bobs familie, zelfs nog voor de begrafenis, alle stukken die verwezen naar homoseksualiteit had vernietigd.

Feit 2. In een klein Oost-Vlaams stadje is een oude vrouw overleden. De nabestaanden, die nog nauwelijks met haar contact hadden gehad, verkopen in ijlt tempo haar huis, met inboedel. De nieuwe eigenaar vertelt daarop geamuseerd aan vrienden dat de vrouw lesbisch was want in het huis hangen onder meer heel wat foto's waarop zij met een andere vrouw – haar huishoudster – is te zien. Een lid van het Fonds krijgt dit te horen, en contacteert de koper. Hij zegt dat dit materiaal erg belangrijk is, en dat hij een plek weet waar dat materiaal met de grootste zorg zal worden behandeld. Meteen krabbelt de nieuwe eigenaar terug: je kan toch niet met zekerheid zeggen dat de vrouw lesbisch was. En bovendien leeft die huishoudster nog... Opnieuw gaat erg interessant materiaal verloren.

Er is al zoveel van ons cultureel/historisch erfgoed definitief verdwenen. En er gaat dagelijks nog zoveel verloren. Omdat de nabestaanden bijvoorbeeld verveeld zitten met dergelijk 'belastend' materiaal, en het daarom liefst zo snel mogelijk ongemerkt laten verdwijnen. Dus mogen we het zo ver niet laten komen.

Door enerzijds op tijd ons materiaal over te dragen aan het Fonds Suzan Daniel. Of door anderzijds het Fonds Suzan Daniel een legaat (= schenking bij testament) na te laten. Een vijftal leden en sympathisanten hebben ons reeds gesignaleerd dat ze dit van plan zijn. Van enkelen weten we met zekerheid dat ze dit ook effectief al hebben gedaan, en hun wensen schriftelijk hebben vastgelegd. We danken hen graag voor het vertrouwen, maar vooral voor de zorg die ze aan hun materiaal besteden. Het zijn voorbeelden die beslist tot aanbeveling strekken. (Natuurlijk kan je het Fonds ook een financieel legaat nalaten. Want zo steun je eveneens ons aller geheugen en onze schatkamer.) Voor meer inlichtingen over de verschillende soorten legaten, hoe je dit administratief regelt of waarop je precies allemaal moet letten, kan je vanzelfsprekend bij het Fonds Suzan Daniel terecht, of bij eender welke notaris. Verwittig ons alvast ook als je dit doet. Duizend maal dank bij voorbaat.

Het homo/lesbisch cultureel en historisch erfgoed is uiterst kwetsbaar. Heel veel materiaal is al reddeloos verloren. Een heleboel andere stukken, momenteel misschien nog bewaard op zolders of in kelders, dreigt hetzelfde lot te ondergaan. Gelukkig heeft het Fonds Suzan Daniel al veel materiaal in veiligheid kunnen brengen. Hierna volgt een derde overzicht van een deel van deze aanwinsten.

a r c h i v a l i a L i e v e S n e l l i n g s

Fotografe en bezige bij Lieve Snellings was onlangs één van de spilfiguren bij het naar Gent halen van de internationale foto-tentoonstelling Lesbian ConneXion/s, en de uitbouw van een uitgebreid lesbisch nevenprogramma. In het materiaal dat ze onlangs aan het Fonds schonk, is dat evenement natuurlijk ook vertegenwoordigd, net zoals haar engagement in heel wat andere nieuwe sociale bewegingen: vredesbeweging, vrouwensolidariteit, Nicaragua,...

a r c h i v a l i a B e l g i s c h e d e l e - g a t i e G a y G a m e s A m s t e r d a m 1 9 9 8

Twee jaar geleden nam een nogal uitgebreide Belgische delegatie deel aan de Gay Games Amsterdam 1998.

Een deel van hun archief- en documentatiemateriaal belandde reeds bij het Fonds, waaronder foto's, knipsels, pamfletten, brochures en affiches, (voorstellen tot) T-shirts, e.d.

Ontwerp tekening Dirk Bikkembergs.

a r c h i v a l i a M a r i e - J e a n n e W e s e m a e l

Het geschonken materiaal heeft betrekking op haar medewerking aan de organisatie van enkele Lesbiennedagen en Lesbian ConneXion/s, en haar initiatief tot het oprichten van Vieux Rose, een groep voor oudere lesbiennes.

Daarnaast schonk de allereerste secretaris van het Gespreks- en Onthaalcentrum (GOC) Antwerpen ons o.m. stukken betreffende de oprichting en beginperiode van deze organisatie en van het samenwerkingsverband Infoma. Op die manier vormt dit een mooie aanvulling bij

de archivalia van Paul Rademakers en van de Federatie Werkgroepen Homoseksualiteit, die al eerder hun weg naar het Fonds Suzan Daniel hadden gevonden.

Ivo Moelans bezorgde ons de audiocassettes van enkele interviews die hij afnam voor het tijdschrift Uitkomst.

Een lid van het Fonds gaf ons ruim tien jaar dagboeken en reis-dagboeken, briefwisseling, tekeningen, gedichten, enz. Verder ook stukken betreffende het vroegere lesbiëneradioprogramma *Potion Magique*, de lesbiëneorganisatie *Linea Rosa* en het ter zielen gegane *Lesbisch Archief*.

Verder kregen we materiaal betreffende het vroegere GOC Aalst, het homoradioprogramma *Roza*, het *Premier Forum International des Radios et Télévisions Homosexuelles*, het *Gay Praatcafé Neerpelt*, enz. Tevens mocht het Fonds Suzan Daniel enkele belangrijke aanvullingen bij eerdere schenkingen of bewaargevingen in ontvangst nemen, terwijl verschillende sympathisanten ons nog heel wat lokale, nationale en internationale periodieken, pamfletten en brochures,... bezorgden. Bovendien zijn ons nu al de archivalia beloofd van een aantal nog bestaande en ook recent verdwenen homo/lesbische verenigingen en van individuele homo's en lesbiennes. U leest er beslist meer over in een volgend nummer van deze nieuwsbrief.

a c q u i s i t i o n s

Le patrimoine culturel et historique homo/lesbien est très vulnérable. Ainsi nombre de documents sont-ils irrémédiablement perdus. Pas mal de pièces risquent de subir le même sort. Heureusement le Fonds Suzan Daniel a pu sauver déjà bien du matériel.

Les derniers mois nous avons reçu des archives relatives à la délégation belge aux Gay Games d'Amsterdam de 1998 et au Premier Forum International des Radios et Télévisions Homosexuelles (Bruxelles, 1982), aux anciennes associations GOC d'Alost, Linea Rosa (Gand) et Gay Praatcafé Neerpelt, aux radios homosexuelles gantoises de jadis (Roza et Potion Magique), à l'exposition internationale de photos Lesbian ConneXion/s, à la première période du GOC d'Anvers et d'Infoma (début des années '70),... Et un membre du Fonds nous a donné ses archives personnelles (journaux, correspondance, poèmes, dessins).

Quelques associations nous ont transmis du matériel en complément des archives qu'elles nous avons déjà données. En plus une dizaine d'archives d'anciennes associations et d'individus ont été localisées, et nous comptons pouvoir les accueillir bientôt.

Et le Fonds Suzan Daniel reçoit régulièrement les publications (périodiques, affiches et/ou documents de promotion) d'une soixantaine d'initiatives homos/lesbiennes (associations, dancings,...), aussi bien néerlandophones que francophones.

In ongeveer drie jaar tijd heeft het Fonds Suzan Daniel al meer dan 200 strekkende meter homo/lesbisch archief- en documentatiemateriaal bijeengebracht. Maar verzamelen is op zich geen doel. Dat waardevolle materiaal moet kunnen worden gebruikt als illustratie van hoe het vroeger was, wat toen kon of niet kon, hoe men iets zei,... Tentoonstellingen, publicaties en wetenschappelijk onderzoek behoren zo tot de mogelijkheden.

Omwille van de bescherming van eenieders privacy opteert het Fonds er echter voor uit voorzorg alle archiefmateriaal gesloten te houden tot na inventarisatie. Op die manier kan uiteindelijk met kennis van zaken beslist worden welk materiaal onder welke omstandigheden al dan niet geconsulteerd kan worden.

Inventarisatie van archieven is echter een tijdrovende bezigheid.

Gelukkig kunnen we hier al de eerste resultaten aankondigen. En de komende jaren wacht ons hieromtrent nog heel wat heuglijk nieuws. Zo hebben de archivariissen van het KADOC, één van de partnerinstellingen van het Fonds, reeds een plaatsingslijst samengesteld van het 'archief Paul Rademakers'. (zie ook HOB, 1999, n° 2, p.14) Daaruit blijkt dat dit archiefbestand zelfs nog heel wat rijker is dan oorspronkelijk gedacht. Niemand die in de toekomst onderzoek wenst te verrichten naar de ontwikkeling van de Antwerpse en Belgische homo- en lesbiënebeweging kan aan dit materiaal voorbij. Notulen, toespraken, artikels en briefwisseling zijn immers ruimschoots aanwezig wat betreft de periode eind jaren '60 tot begin jaren '80. (Omwille van privacy-redenen blijven bepaalde delen van het archief voorlopig wel nog gesloten.)

We kunnen onmogelijk de plaatsingslijst (15 pagina's) in deze nieuwsbrief reproduceren. Wie geïnteresseerd is, contacteert gewoon het Fonds Suzan Daniel.

Daarnaast volbrengt Sigrid Laget, studente aan de Gemeenschappelijke Gespecialiseerde Studies Archivistiek en Hedendaags Document-beheer (VUB), momenteel haar stage bij het Fonds Suzan Daniel. Ze werkt er aan de ontsluiting van een deel van de verzameling De Coninck-Verriest. In het volgende nummer van deze nieuwsbrief zal u een verslag van haar werkzaamheden kunnen lezen.

Bart Hellinck. Foto SVC.

m a x

Terwijl ondertussen hoe langer hoe meer tijdschriften te raadplegen vallen, en ook de eerste stappen gezet worden in de ontsluiting van onze collectie 'los materiaal' (promotiemateriaal allerhande), is zonder twijfel de grootste meevaller voor de werking van het Fonds Suzan Daniel de goedkeuring van 'ons' project in het kader van het Max Wildiersfonds.

Vorig jaar maakte de toenmalige Vlaamse Regering immers 200 miljoen vrij 'ter ondersteuning van projecten waarin het ontsluiten van primair bronnenmateriaal samengaat met het wetenschappelijk onderzoek ter zake'. Het geld kreeg een naam, het Max Wildiersfonds, en wordt officieel beheerd door het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek (FWO) Vlaanderen. Vanzelfsprekend waagde het Fonds Suzan Daniel ook zijn kans, maar aangezien we volgens de geldende reglementen niet zelf een project konden indienen, vroegen we de Universiteit Gent dit voor ons te doen. Professor Gita Deneckere (UG, nieuwste geschiedenis) was meteen bereid als hoofdpromotor op te treden, terwijl prof. John Vincke (UG, sociologie) en prof. Frank Scheelings (VUB, universiteitsarchivaris) ook graag het project ondersteunden. Uiteindelijk werden voor meer dan één miljard frank aan voorstellen ingediend. Daarvan werd ons project als een van de besten geëvalueerd én gehonoreerd. Als gevolg hiervan is midden januari jongstleden Bart Hellinck, beheerder van het Fonds Suzan Daniel en gediplomeerd archivaris, halftijds in dienst getreden van de Universiteit Gent om er tot eind 2001 onze plannen in de praktijk om te zetten.

Heel concreet omvat ons project twee luiken. In eerste instantie zullen twee van de omvangrijkste archiefbestanden die het Fonds Suzan Daniel in bewaring kreeg (Federatie Werkgroepen Homoseksualiteit, De Roze Drempel – nu Driekant) worden geïventariseerd.

Dit zal vervolgens als vertrekpunt dienen voor een studie naar de privacyproblematiek bij de ontsluiting van archieven in het algemeen, en van homo/lesbische archieven in het bijzonder. Archieven zijn belangrijke getuigen van het verleden. Toch houdt de vigerende wet op de bescherming van de persoonlijke levenssfeer op geen enkel ogenblik rekening met het bestaan en het belang ervan, zodat elke Belgische archiefinstelling zich min of meer noodgedwongen in de illegaliteit bevindt. Gezien ons werkingsveld staat de privacyproblematiek voor het Fonds Suzan Daniel hoog op de agenda. Dit project is bijgevolg een mooie gelegenheid hieromtrent enig wetenschappelijk onderzoek te verrichten, om als gevolg hiervan nog beter te kunnen werken.

Naast enkele publicaties die er integraal deel van uitmaken, zal het project vooral als resultaat hebben:

- de inventarisatie van enkele uiterst belangrijke archiefbestanden, zodat hun historisch/cultureel belang veel beter tot uitdrukking zal komen;
- een grotere naambekendheid van het Fonds, zodat we nog meer homo/lesbisch archief- en documentatiemateriaal zullen kunnen redden;
- een toenemende erkenning van het Fonds Suzan Daniel binnen de wetenschappelijke en archiefsector van ons land.

Rassembler ce matériel n'est cependant pas un but en soi. Les 200 mètres courants de documents homo/lesbien que le Fonds Suzan Daniel a déjà collectionnés sont des témoins du passé et du présent. Et ils doivent témoigner, sans que cela influe pourtant sur la vie privée des personnes éventuellement mentionnées dans ces papiers. Les archives ne peuvent donc pas être consultées avant l'inventoriage, un processus qui prend beaucoup de temps. Dans ce numéro nous pouvons annoncer néanmoins les premiers résultats.

Grâce aux archivistes du KADOC, un de nos partenaires, les archives Paul Rademakers (voir aussi HOB, 1999, n° 2, p. 14) peuvent être consultées dès maintenant. Ces papiers se révèlent encore plus riches qu'on ne le croyait. Personne, travaillant sur l'histoire du mouvement homo/lesbien anversois et belge (années '60 et '70), peut encore ignorer cette source. Comptes rendus, correspondance, allocutions, articles, ... Tout est bien là.

De plus Sigrid Laget, étudiante en archivistique à la VUB, fait son stage chez nous. Elle s'occupe de l'inventoriage des papiers De Coninck-Verriest, qui documentent entre autres le mouvement homo/lesbien brugeois. Les résultats de son travail seront communiqués dans le numéro suivant de cette lettre d'information.

Et il y a encore de bonnes nouvelles. Grâce au Programme de Recherche du Fonds de la Recherche Scientifique – Flandre (FWO) – Fonds Max Wildiers et avec l'appui de l'Université de Gand on a pu commencer avec l'inventoriage systématique d'une grande partie de notre collection. L'année dernière l'ancien gouvernement flamand avait décidé d'attribuer 200 millions de francs belges à des projets visant à la valorisation d'archives.

Puisque, selon les règlements en vigueur, le Fonds Suzan Daniel ne pouvait pas déposer un projet lui-même, nous avons demandé au département d'histoire contemporaine de l'Université de Gand de le faire pour nous. Les professeurs Gita Deneckere (UG, histoire), John Vincke (UG, sociologie) et Frank Scheelings (VUB, archivistique) ont accepté de le patronner.

Notre projet fut ensuite évalué comme un des meilleurs. Depuis le 17 janvier Bart Hellinck, historien, archiviste et administrateur du Fonds Suzan Daniel, a été engagé à mi-temps par l'Université de Gand afin de réaliser ce projet important. Au cours des deux années qui viennent il s'occupera de l'inventoriage des archives de la Federatie Werkgroepen Homoseksualiteit (FWH, °1975) et de Driekant (l'ancien De Roze Drempel, fondé en 1969 comme Leuvense StudentenWerkgroep Homofilie). En plus il se mettra à l'étude des conséquences possibles – et aux façons de les gérer – de l'inventoriage d'archives en général, d'archives homos/lesbiennes en particulier, pour la vie privée.

BH

m é m o i r e s

Les recherches à thème homosexuel/lesbien se dérobent encore trop souvent à notre vue. Pourtant chaque année de plus en plus d'étudiant(e)s choisissent de se mettre à une telle étude. Voici donc une liste certainement incomplète des mémoires de l'année académique 1998-1999 et quelques suppléments à l'aperçu que nous avons inséré dans HOB n° 2 en 1999.

Bachelard Nathalie

Itinéraires de femmes: de la découverte de l'homosexualité à la fréquentation d'un cercle homosexuel, ULg-Arts et sciences de la communication, 1998

Blanpain Valérie

Regards mitigés sur l'homosexualité, ULg-Sociologie, 1998

Charlier Alexandre

L'homosexualité face à son histoire, ULB-Histoire, 1999

Culot Carine

Quand l'homosexualité féminine interroge la question de la féminité. Présentation de cas cliniques et réflexions théoriques, UCL-Psychologie, 1999

Dehan Bernard

L'identité sexuelle dans la psychose: de l'homosexualité dans la psychose au transsexualisme psychotique. Perspectives freudiennes et lacaniennes
UCL-Psychologie, 1999

Deroubaix Anne-Noëlle

Homosexualité féminine. Quelle prévention sida efficace?, UCL-Sexologie, 1999

De Wolf Martine

Lesbisch en alleenstaand ouderschap. Een confrontatie tussen feministische en personalistische ethiek omtrent medisch begeleide voortplanting, KUL-Godsdienstwetenschappen, 1999

Dirckx Isabelle

Homoseksueel ouderschap en homoseksuele gezinnen. Een gezins-sociologische reflectie, KUL-Sociologie, 1999

Fierens Caroline

La répression de l'homosexualité masculine du XIIIe au XXe siècle en Europe, ULB-Droit, 1999

Haenegreefs Davy

De homoseksuele symboolwaarde van de vampier in de Amerikaanse film, VUB, 1999

Ladon Stefan

Homoseksueel ouderschap. De rechtpositie van de meemoeder, UG-Rechten, 1999

Martens Nausikaa

Lesbisch moederschap. Een literatuurstudie, KUL-Familiale en seksuologische wetenschappen, 1998

Moors Yves

De psychoseksuele identiteitsontwikkeling bij kinderen van homoseksuele ouders, KUL-Familiale en seksuologische wetenschappen, 1999

Nekkebroeck Julie

Het familieconcept van kinderen geboren bij lesbische ouders via K.I.D. Een vergelijkende studie met kinderen van heteroseksuele ouders, VUB, 1999

Skim Alexander

Freud en Lacan over de psychose. Van 'homoseksualiteit' tot 'vrouwwording', KUL-Psychologie, 1999

Stravropoulos Georgios

Licht in je lijf. Een kwalitatieve studie van een zomerweek voor Vlaamse en Nederlandse homo- en bisexuele mannen, KUL-Sociale en culturele antropologie, 1999

Vanacker Curd

Het homohuwelijk, UG-Rechten, 1999

Vandenoetelaer Alicia

Invoed van lesbisch ouderschap op de interpersoonlijke relaties binnen het gezin, de familie en de bredere sociale context. Een vergelijking met heteroseksueel ouderschap, VUB, 1998

Vanhees Liesbet

Naar een homohuwelijk? Kritisch onderzoek van voor en tegen en theologisch-ethische reflectie, KUL-Godsdienstwetenschappen, 1998

Van Leemputten Griet

Bewust lesbisch moederschap in Vlaanderen. Een sociologische analyse, KUL-Sociologie, 1998

Van Mechelen Niki

Homoseksuele film in het middelbaar onderwijs. Een attitude-onderzoek bij jongeren in het kader van het gebruik van homoseksuele film op school, VUB, 1999

Vermeiren Gita

Homoseksualiteit. Evidentie van genetische en hormonale bepaaldheid, Katholieke Vlaamse Hogeschool Antwerpen-Afd. Assistent in de psychologie, 1999

Willemse Elke

Homo's in beeld. Honderd jaar homoseksualiteit in de Hollywoodfilm, VUB, 1999

naar af

à sauver

Il y a encore beaucoup de matériel qui doit être sauvé. Aidez-nous. Vous avez du matériel concernant l'homosexualité ou le lesbianisme (brochures, affiches, périodiques, photos, lettres,...) et vous désirez vous en débarrasser? Ou de le mettre en valeur en nous le léguant? N'hésitez pas, contactez-nous.

reddingsboei

Het Fonds Suzan Daniel heeft al heel wat kunnen redden. Toch blijft het een peulenschil in vergelijking met de massa materiaal waarin het Fonds is geïnteresseerd. Materiaal dat er thuishoort. Materiaal dat het meer dan waard is bewaard te blijven. Gooi dus a.u.b. voortaan niks meer zomaar weg. Geef ons eerst een seintje.

milleniumfiles

Een jaar lang zal het Fonds meewerken aan de "Milleniumfiles" van het holebiradioprogramma "Boys Town" dat vanuit Gent opereert. Er waren tot nu toe reeds bijdragen over Suzan Daniel, het afgeschafte Strafwetboekartikel 372bis, homoradioprogramma's uit het verleden en de culture physique-fotograaf Jean Ferrero. Men kan Boystown beluisteren in Gent op 107.7 FM (elke zondag van 20 u tot 21 u) en in Aalst op 103.3 FM (elke dinsdag van 20u tot 21u).

illustraties gezocht

Nogal wat homo/lesbische verenigingen vierden in deze periode een zoveelste lustrum, terwijl dit jaar ook in verschillende steden 'roze huizen' hun deuren openen. In Gent en Hasselt maakten we reeds van deze gelegenheid gebruik om summier 30 jaar homo- en lesbienne-geschiedenis in resp. Gent en Limburg te illustreren door middel van affiches, circulaires, promotiemateriaal en toch indrukwekkende overzichten van initiatieven die bestaan of ooit bestaan hebben. Uit de voorbereiding ervan kunnen we twee conclusies trekken. Enerzijds werden we gehinderd door de vooralsnog beperkte ontsluiting van onze collectie. (Elders in deze nieuwsbrief leest u hoe we hierin op relatief korte termijn al veel verandering zullen brengen.) Anderzijds blijken we nog proportioneel veel 'inhoudelijk' en weinig visueel materiaal te bezitten. Circulaires en verslagen van vergaderingen zijn natuurlijk onmisbaar om de evoluties te begrijpen, maar ze zijn terzelfdertijd moeilijk te gebruiken om boeiende tentoonstellingen samen te stellen. Foto's, films, spandoeken, affiches, e.d. blijven bijgevolg meer dan welkom.

K Z

In Duitsland verschijnen de laatste jaren nogal wat publicaties rond de vervolging van homoseksuelen en lesbiennes tijdens de nazi-periode.

Meer nog, de vraag naar concrete rehabilitering én schadeloosstelling van de nog levende slachtoffers klinkt alsmar luider en haalde de Reichstag al. Ook het Schwules Museum levert nu z'n bijdrage met een dubbeltentoonstelling. In het Schwules Museum zelf wordt een licht geworpen op de vervolging van de Berlijnse homoseksuelen in de periode 1933-1945. In de "Gedenkstätte und Museum Sachsenhausen" wordt de situatie van homoseksuelen (1936-1945) in

het betreffende concentratiekamp onder de aandacht gebracht. En dit nog tot 30 juli 2000.

- Schwules Museum, Mehringdamm 61, Berlin Kreuzberg (U-Bahn Mehringdamm), elke dag (uitgezonderd op dinsdag) van 14u tot 18u en op zondag van 14u tot 19u. Er is ook elke zondag een rondleiding die start om 17u. Ingang: 7 DM.
- Gedenkstätte und Museum Sachsenhausen, Strasse der Nationen 22, Oranienburg. Is met de S-Bahn en bus 804 goed bereikbaar vanaf het centrum van Berlijn. Elke dag, met uitzondering van maandag, van 8u30 tot 16u30. Toegang daar is gratis.

Met de tentoonstelling gaat, zoals we gewend zijn van het Schwules Museum, ook een publicatie gepaard met maar liefst 27 verschillende bijdragen. Vooral indrukwekkend is de in het begin van het boek op donkergrijze bladzijden gedrukte "Liste der Toten" met "der bisher namentlich bekannten Homosexuellen des KZ Sachsenhausen". Ook hier werd een prachtig Photomaton-fotootje van een mannenpaar gebruikt. Het gaat om een fotootje uit 1931.

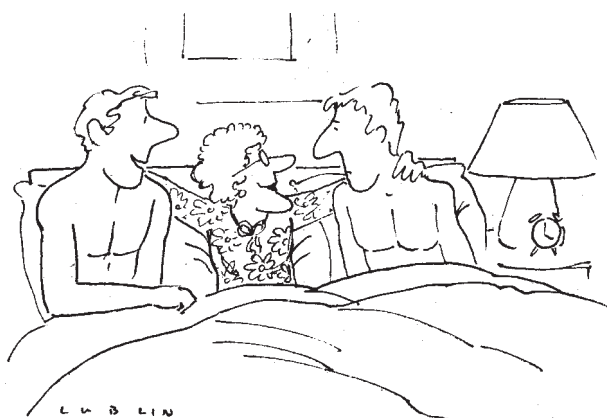
- Müller, Joachim & Sternweiler, Andreas, eds. Homosexuelle Männer im KZ Sachsenhausen. Berlin: Schwules Museum Berlin/Verlag Rosa Winkel, 2000.

Het Schwules Museum heeft sinds december vorig jaar ook haar eigen site: www.schwulesmuseum.de. Op de site is ook een link te vinden naar een immens grote én kwaliteitsvolle site over de pionier Karl Heinrich Ulrichs. De site werd gemaakt ter gelegenheid van de nakende 175e verjaardag van Ulrichs geboortedatum (28/08/1825).

Melden we tenslotte nog dat de in het vorige HOB-nummer gemelde tentoonstelling van het Schwules Museum over het Zwitserse "Der Kreis" (1932-1967) nog tot 25 juni in Zürich te bezichtigen is ter gelegenheid van de EuroGames aldaar. En wel in het Schweizerische Landesmuseum Zürich. Meer info op www.eurogames.ch. Er wordt trouwens ook gewerkt aan een site over de geschiedenis van "Der Kreis". Ga dus nu en dan eens piepen op www.der-kreis.ch.

HS

3	editoriaal
4	het fonds in 1999-2000
5	miscellanea
7	l'affaire du courrier
14	aanwinsten
15	ontsluiting
16	consultation
17	mémoires
18	naar af

"When mother accepts something, she goes all the way."

uit *Gay News*, n° 142, 4 mei 1978, p. 37

We'll take almost anything. I am waiting for some leatherman to send us a motorcycle with a used slave on it."

John Hammond, mede-oprichter van de International Gay History Archives. In: Leigh Rutledge, ed., *Unnatural Quotations*, Boston, Alyson Publications, 1988, p. 49.

"Vous me donnez une copie, ça me rappellera ma vie."

Jean Ferrero, op het einde van het interview (zie het artikel "L'affaire du courrier" in dit nummer van HOB)

"We weten bijvoorbeeld dat er een nauw verband bestond tussen homoseksualiteit en sporttraining. Athene kende drie gymnasia en er zijn ons geen berichten bekend dat homoseksuele cruising in een van deze gymnasia verboden was. De [door Hupperts bestudeerde] vaasafbeeldingen laten duidelijk zien dat seksuele handelingen in de gymnasia niet in afzondering werden verricht. Vaak staan om het copulerende paar andere mannen en jongens. Verder horen we niet dat mannen zich hebben gestoord aan de homoseksuele activiteiten in de sportscholen. Het ziet er dus naar uit dat de relatie tussen sportbeoefening en homoseksualiteit in Athene zo nauw was dat homoseksueel gedrag in de gymnasia standaard was. We kunnen dus niet spreken over netwerken van een homoseksuele subcultuur maar van openbare ontmoetingsplaatsen van een homoseksuele cultuur. In bepaalde facetten van de Atheense cultuur domineerde homoseksualiteit of had een gelijkwaardige plaats naast heteroseksualiteit."

Charles Hupperts in de conclusie van het eerste deel (p. 333) van zijn opmerkelijke doctoraat "Eros Dikaïos. De praktijk en de verbeelding van homoseksualiteit bij de Grieken." verdedigd op 21/03/2000 aan de Universiteit van Amsterdam

brochures boeken livres tijdschriften périodiques
krantenknipsels coupures de presse elpees albums
cd's disques compact cassettes videobanden dia's
diapositives photographies affiches vlaggen
drapeaux spandoeken banderoles prentkaarten cartes
postales brieven lettres promotiemateriaal documents

FONDS

suzan daniel

homo/lesbisch archief en documentatiecentrum
archivé et centre de documentation homo/lesbien

we verzamelen alles ... bel, schrijf of mail ons
nous rassemblons tout ... n'hésitez pas à nous contacter

postbus/boîte postale 569 B-9000 Gent 1 / Gand 1

suzan.daniel@skynet.be

09-223.63.74 (Anne) 09-223.58.79 (Bart)

rek. nr./n° de compte 068-2150156-81